

Hiányzó láncszemek...

Varsányi Gyuláné

PB
11938

PB
1938

Varsányi Gyuláné

Hiányzó láncszemek...

Csorba Győző Könyvtár

B 0 0 0 0 3 3 8 2 6 4

2016

H4964

A könyv megjelenését támogatta:

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKÉZELŐ

Felelős kiadó: Varsányi Gyuláné

Nyomda: Dombóvári SZEC SOX Kft.

ISBN 978-963-12-7815-6

Hálásan gondolok Marchauser Maris nénire és Jerger Bözsi néni-
re, akikkel mint túlélőkkel beszélgethettem a málenkij robot borzalmai-
ról, így a személyesen átélt eseményekről is van módom beszámolni. Kö-
szönöm a leszármazottaknak: Nyakas Erzsikének, Gerber Annának,
László Évának, Furulyás Emesének, valamint az érintettek rokonai-
nak: Taller Editnek és Demert Jolánnak, hogy megosztották a néha csak
rövidnek, emlékfoszlánynak tűnő visszaemlékezéseiket is! Külön kö-
szönöm a rendelkezésemre bocsátott dokumentumokat Nyakas Erzsi-
kének és Furulyás Emesének, valamint a fényképeket László Évának,
Taller Editnek és Demert Jolánnak! Nagy örömömre szolgált, hogy a
Pécsi Német Körből megismerkedhettem Matkovitsné Kretz Eleonóra-
val és Rozsnyai Ilonával, akiktől képeket kaptam zarándokútyjaik azon
állomásairól, amelyek az alsómocsoládi kényszermunkára elhurcoltak
szenvedése helyszínéül is szolgáltak...

Előszó

Kiadványomban olyan 70 évvel ezelőtti történelmi tényről lesz szó, amelyről eddig keveset hallottunk. Többségünk, akik nem vagyunk kutatók, sem történészek, hanem hétköznapi emberek, országszerte nagyon keveset vagy semmit nem tudunk és a mai napig se tudunk ezekről az elhallgatott tényekről, mint amilyen a málenkij robot! Azért sem, mert a történelemlkönyvek kihagyták ezek taglalását. Azaz nem tanították, de még csak meg se említették például ezt a múltbéli gyalázatot a tankönyvek, nem jelentek meg a témában kutatások, nem hallottunk ezekről a tényekről a rádióból, később a TV-ből, nem foglalkozott vele az újság. Akiket érintett, nem beszéltek, mert nem beszélhettek róla! Állandó félelemben éltek! A megélt és megírt történelem nem volt szinkronban! A túlélők azzal a fenyegetéssel tértek haza, hogy visszaviszik őket vagy elviszik Szibériába, a családjuk is bűnhődik, ha felidézik az Oroszországban történeteket... Bűnös az akkori orosz és magyar „Nagy Politika”, mert kieszelte a németek jóvátételi közmunkára, málenkij robotra elhurcolását a Szovjetunióba, valamint a hadifogoly létszám kiegészítését. Ezekkel az orosz gazdaságot segítette, a hadifoglyokkal és a „robotosokkal” – tudjuk, ők is hadifoglyok voltak – épült az ország. Így ingyen munkaerőhöz jutottak, vagyis rabszolgaként dolgoztattak ártatlan embereket, akik bűn nélkül bűnhődtek! Áldozatok voltak ők, önhibájukon kívül éltek át a poklot... Felelősek a településeken a tervezet végrehajtói is, akiket parancsszó kötelezett! 70 év távlatából már nem tudjuk meg, a sok erre kijelölt ember vívódott-e saját erkölcsi felfogása és a feltétel nélküli parancs végrehajtása között! Ha nem hajtották volna végre a parancsot, akkor valószínű ők is a listára kerültek volna, helyükbe pedig másokat jelöltek volna ki! Hála

Istennek, az utóbbi években, főleg 2012 óta megszorodtak a megemlékezések, emléktábla avatások, a Gulág-émlék év pedig felkavarta az állóvizet és felnyitotta a szemeket! A rendszerváltás után lehetővé vált a széleskörű kutatás, majd pedig az eredmények közzététele, kegyeleti utak szervezése és a megemlékezések is. Sajnos, azok az emberek, akik az elszenvedők voltak, mára már csak néhányan élnek: a mocsoládi érintettek közül csak Jerger Bözsi néni Németországban! A faluból származó túlélők közül én kettővel élőszóban tudtam még beszélgetni, háromnak pedig a leányával. Egyikük unokája adott fontos dokumentumokat, aztán két unokahúg is próbált visszaemlékezni arra a nagyon kevés információra, amit hallhattak annak idején illetve a későbbi évtizedekben. Részemről mindezekkel azonban az a legnagyobb baj, hogy túlságosan későn kezdtem a történetek kikérdezésébe, felderítésébe! Már 2010 is késő volt, amikor először beszélgettem Marchauser Maris nénival és Jerger Bözsi nénival, hát még 2016! Ezek akár jelentéktelennek tűnő kis történetek, emlékfoszlányok, az utókornak azonban nagyon fontosak! Fájdalmasak és szinte hihetetlennek tűnnek a málenkij robottal kapcsolatos emlékképek, történetek, de emlékezni és emlékeztetni kell, hogy soha többé ne ismétlődjenek meg... Rólam csak két dolgot említek: egyrészt rám is igaz, amit Petőfi Sándor a Téli esték című versében az öregség egyik jellemzőjeként olyan szépen megfogalmazott: „... akihez közel van az ég határa, nem előre szeret nézni, hanem hátra...” – azaz a múltbéli dolgok foglalkoztatnak engem is, bár ehhez hozzá kell tennem, hogy én 30-40 évvel ezelőtt is ilyen voltam! Amikor pedig a málenkij robothoz hasonló nagy horderejű, súlyos bűnre, kibeszéletlen múltbéli témára akadok, akkor semmi se állíthatja le az aktivitásomat! Úgy gondolom, hogy minden magyar embernek legalább a 21. században tisztában kellene lennie azzal, hogy kik, mi miatt és milyen körülmények között szenvedték el százezrével az elmúlt, azaz a 20. század

egyik legnagyobb igazságtalanságát! Ezek a tények készítettek engem arra, hogy felderítsem a szenvedők sorsából azokat a részleteket, amelyek ennyi év távlatából még fellelhetők, mivel 14 érintettel már nincs módomban beszélgetni! Amit nélkülük is sikerül összegyűjtenem, azt közzéteszem. Teszem ezt azért is, hogy a közösség is fejet tudjon hajtani egykori társai emléke előtt, miután talán többet fog tudni eddigi ismereteinél a 70 évvel ezelőtt történekekről fiatal és idős... Hiányzó láncszemek ezek Alsómocsolád – és talán nem túlzás – hazánk történelméből is...

Hiányzó láncszemek...

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő nyílt pályázatot hirdetett a Szovjetunióba hurcolt politikai foglyok és kényszermunkások emlékévével kapcsolatban, amelyen az én kiadványom is sikeres lett! Így régi tervem, miszerint az alsómocsoládi áldozatokról feltétlen hírt kell ilyen formában adni, most sikerült! Két levéltári fénymásolat tartalmazza a málenkij robotra igazságtalanul elvitt és a Sásdról hazaküldött alsómocsoládi lakosok nevét. Az első irat határozta meg 1944-től 1950-ig a 19 emberből 15-nek a keserves mindennapjait, a sok nélkülözést, fázást, fiatal éveik elpocsékolását, amit abban az időben és szabadulásuk után is hiába sirattak... Itthoni hozzátartozóik sorsa, vagy gyermekeik apa, anya nélküli élete se volt irigylésre méltó! Az első irat tanúsága ellenére kutatásom alapján 15-en kerültek marhavagonokban, több heti utaztatás után a messzi orosz földre, hárman különös módon itthon maradtak... A 15 mocsoládi személyből négyen ott kint meghaltak, nem tudjuk, sírjaik hol árválkodnak illetve a tömegsírok megvannak-e még... Mindannyiukra a közülük két túlélő személyes visszaemlékezésével, majd a gyermekek, unokák, rokonok rövid kis emlékfoszlányai felidézésével, két különös megmenekülésre visszaemlékezve és az Alsómocsoládhoz családi szállal kötődő két kényszermunkára elhurcolt szenvedéseinek felidézésével adózzunk emléüknek...

Alsó-mocsolád közsé-

K i m u t a t á s

azon egyénekről, akiket az országok kormányára elvitték.-

Polyó szám.	Név.	Szüll.év.	Lakhely.	Jegyzet
1.	Beck János	1908.	Alsó-mocsolád	
2.	Beck Margit	1924.	Alsó-mocsolád	
3.	Raiber József	1899.	Alsó-mocsolád	
4.	Jerges Erzsébet	1926.	Alsó-mocsolád	
5.	Sipon Antal	1904.	Alsó-mocsolád	
6.	Sipon Antalné	1915.	Alsó-mocsolád	
7.	Jauch Éva	1922.	Alsó-mocsolád	
8.	Gerber József	1911.	Alsó-mocsolád	
9.	Marhauser Mária	1925.	Alsó-mocsolád	
10.	Eibeck Mária	1922.	Alsó-mocsolád	
11.	Jauch Erzsébet	1924.	Alsó-mocsolád	
12.	Bayerle Erzsébet	1922.	Alsó-mocsolád	
13.	Taller Gyula	1900.	Alsó-mocsolád	
14.	Taller Erzsébet	1921.	Alsó-mocsolád	
15.	Bayerle János	1902.	Alsó-mocsolád	
16.	Bayerle Anna	1925.	Alsó-mocsolád	
17.	Feuerstein Andrásné	1914.	Alsó-mocsolád	
18.	Gróó Anna	1926.	Alsó-mocsolád	
19.	Schmidt István	1903.	Alsó-mocsolád	

Sikál, 1945. évi január hó 17. -én.

Sankó
kárjegyző.

Alsómocsolád közösség.-

M é v j e g y z é k

azon német nemzetiségű egyénokről, akik össze voltak írva, Sárdon elő voltak állítva és betegség vagy mint csecsemős anyúk hazabocsáttattak. -

1. Feuerstein József 1910.
2. Feuerstein Józsefné 1914.
3. Beck Jánosné 1911.
4. Groll Mihályné 1911.
5. Parth Anna 1924.
6. Bóth József 1920.
7. Szelmann Antalné 1921.
8. Pönnert Mártonné 1921.
9. Pönnert Márton 1922.
10. Szieber Imréné 1924.
11. Gerber Józsefné 1920.
12. Cziráki Margit 1922.
13. Réder Ferencz 1913.
14. Mayer Ferenczné 1914.
15. Kohl József 1901.
16. Kohl József 1924.
17. Habler József 1912.
18. Habler Józsefné 1914.
19. Ottó Jánosné 1921.
20. Bóth Józsefné 1924.
21. Keller Jánosné 1920.
22. Mayer Antalné 1914.
23. Jauch Józsefné 1920.

Bikal, 1945. január 3.

körjegyző.

Gábor Károly plébános úr *Historia Domus*-beírása 1944 karácsonyát idézi...

X. Karácsony napján a délelőtti nagymiséről szólították ki a német ajkú lakosság nagy részét, hogy 30 napi élelemmel felszerelve menjenek Sásdra. Az indulás karácsony másnapján történt hajnali négy órakor. Legnagyobb részük bejött hozzám elbúcsúzni. Megrázó eset! Magam is meghatva beszéltem hozzájuk, s kértem őket, bárhova kerüljenek is, legyenek hűek vallásukhoz és az Isten parancsaihoz! Egy-egy megáldott érmet adtam mindegyiknek. Néhány nap múlva értesültem, hogy Sásdról Pécsre szállították őket, ahol tömegesen táboroznak a volt katonai laktanyában a baranyai falvakból összeszedett német lakosok.

A könnyebb olvashatóság kedvéért...

„Karácsony napján a délelőtti nagymiséről szólították ki a német ajkú lakosság nagy részét, hogy 30 napi élelemmel felszerelve menjenek Sásdra. Az indulás karácsony másnapján történt hajnali négy órakor... Legnagyobb részük bejött hozzám elbúcsúzni. Megrázó eset! Magam is meghatva beszéltem hozzájuk, s kértem őket, bárhova kerüljenek is, legyenek hűek vallásukhoz és az Isten parancsaihoz! Egy-egy megáldott érmet adtam mindegyiknek. Néhány nap múlva értesültem, hogy Sásdról Pécsre szállították őket, ahol tömegesen táboroznak a volt katonai laktanyában a baranyai falvakból összeszedett német lakosok...”

Az 1945-ös bejegyzésből: „... Sejtésem valóra vált. Az elszállított németeket orvosi vizsgálat alá vették. A betegek és gyengék visszajöhettek, a többit elvitték munkára keletre!...”

Nagy szerencsémnek tartom, hogy két elhurcolt asszonnyal még élőszóban tudtam történetükről beszélgetni... Egyikük Marchauser Maris néni, másikuk pedig Jerger Bözsi néni...

2010. június 15-én „mesélte” Hoch Jánosné Marchauser Mária a saját lakásán Dombóváron, a II. utcában...

Maris néni elmondta, hogy rajtam kívül még soha nem kérdezte meg senki se a lágerről, se az azt követő itthoni sorsáról! Ő úgy gondolta, hogy háborús bűnösként voltak számon tartva. Úgy emlékezett vissza azokra az évekre, mintha átaludta volna vagy esetleg mások aludták át azokat az éveket, ezért esett ki a hivatalosságok részéről teljesen még az említése is a lágerebeli és későbbi megpróbáltatásoknak, nemhogy más...

1944. karácsonya nagymiséjén olvasták fel a neveiket azal, hogy 15 napra Pécsre mennek dolgozni a repülőtérré... Két hétig a Lakits istállóban voltak elszállásolva, ott látogatták meg őket szüleik, testvéreik, a rokonok... Két hét elteltével vagonba rakták őket és indították az Alföld felé. Mocsoládon át ment a vonat, a hozzátartozók adtak fel nekik élelmet, ezzel bírták ki több napig. A vonatból Baján kiszállították őket, újabb munka következett. Lőszert hordtak be a Dunánál az erdőbe az oroszok számára! Éjjel az ott lévő orosz katonák rájuk támadtak, meg akarták erőszakolni a nőket, de a mocsoládi férfiak elzavarták őket! Két nap után újra bevagonírozták őket azokba a vagonokba, amelyek ide orosz katonákat hoztak: tehát oroszok Magyarországra, magyarok ki a Szovjetunióba! Adtak be nekik kívülről ennivalót, de ebből egy falatot se ettek, hanem még a mocsoládi állomáson kapott és beosztott „hazait” ették. A beadott ennivalós vödör kívülről fekáliával volt szennyezett! Egy helyre érve, hosszú idő után fürödni vezényeltek mindenkit. Tele voltak tetűvel, s bár a ruháikat fertőtleníteni vitték, még több tetű volt benne, mint amikor elvitték. Minden ember a ruha korcában, nyakánál saját maga agyonnyomta a tetűket vagy közülük néhányat, a többi benne maradt s a ruhák egymást megfertőzték. A Kaukázusba, Groznij városába vitték őket. Egy nagy barakkban kaptak szállást. Ablak nem volt rajta, faágyak mindenütt és tele

az egész hóval, befújta oda a szél. Ott osztották el őket, „brigádokba”, ugyanis többfajta brigád volt. Maris néni brigádja 80 cm széles és 3 méter mély árkot ásott csövek számára. Ott a Kakázusban olaj volt mindenhol, tehát olajcsövek számára ásták az árkot. Egy idő után egy tsz-be vitték őket paradicsomot párlantázni és kapálni. Olyan szigorúan felügyeltek rájuk, hogy egy szem paradicsomot se ehettek meg soha! Úgy próbáltak mégis ügyeskedni, hogy a feltűzött kontyukba tettek egy-egy szem paradicsomot, amit este titokban elfogyasztottak. A felügyelők részéről az volt a jelszó, ha a normát nem végzik el, akkor nem lesz vacsora! Ha mégis volt, akkor 50 dkg félig megsült, fekete kenyeret kaptak, semmi mást! Néha volt buris leves, amiben 10 szem búza vagy köles volt. Reggel étel nélkül mentek dolgozni. A szokásos szöveg ismét elhangzott: „Étel csak akkor lesz, ha meglesz a norma!” Két évig dolgoztak Groznijban ilyen körülmények között, utána ez a brigád az Uralban lévő Ufába került. Menet közben a Volga folyóban megfürödtek. Itt nagyon hideg volt, -40 fok körüli, emiatt sokan megfagytak. Ezen a vidéken tatárok laktak. Ők nagyon durva, ellenszenves emberek voltak. Ha a férfiak éhségükben egy-két szem krumplijukat kiszedték – ellopták – a tatárok gazdaságából, leverték a derekát vagy agyonverték ott a helyszínen szegényt! Csak krumpli termett azon a vidéken. A város környékén főleg pécsváradi, véméndi munkaszolgálatosok csalánt és paréjt szedtek, maguk megfőzték az olajos, koszos vízben, ami rövid időn belül hátul folyt le a lábukon. Hasmenést kaptak! Nehéz fizikai munkát végeztek itt is: árkot kellett ásni víznek, gáznak, olajnak. Egyszer előfordult, hogy Maris néni és egy másik nő nem fért fel az autóra, amivel a messze lévő barakkba vitték vissza őket. Jöttek a tatárok, de nem bántották őket, hagyták a mezőn, a földön feküdni őket éjjel is... Olyan éhesek voltak, hogy a városban összeszedték az eldobott halcsontot, krumpli héjat, majd a barakk kályhájának platniján megsütötték és megették ezeket. A férfiak közül töb-

ben az éhség és a lelki megrázkódtatás miatt megzavarodtak, többen meghaltak. A soványak jobban bírták az éhezést és a borzalmakat, a kövérek is meghaltak. Ufában ismerkedett meg Maris néni a későbbi férjével. Ő erdősmecskei származású volt, 17 évesen került ki a Szovjetunióba. Egyik este kiharancsolták őket a barakkból, mondván: mindenkit megvizsgálunk. Egy-más előtt történt mindez. A nőgyógyászati vizsgálat nagy lelki traumát okozott hosszú ideig minden azt elszenvedőnek! Itt is sok volt a tetű, de este a poloskák is csak úgy ugrottak rájuk! Újabb jelszó jutott Maris néni eszébe: „Hamar hazamentek!” Számtalanszor hallották ezt az öt év alatt... A területre Magyarországról hazaérkezett oroszok mesélték, beszéltek egymás között, hogy Magyarországon mennyi kolbász van, ott náluk meg nincs! Ha hangosan mondták vagy kiderült ez valakiről, akkor azt menthetetlenül elvették Szibériába... Jerger Bözsi nénivel egy alkalommal dolgozni mehetek egy házhoz, a háziak nagyon szívélyesek voltak hozzájuk. Teleették magukat krump-lival és ebbe belebetegedtek... Maláriát is kapott Maris néni: minden nap két órakor belázasodott, rosszul lett, de csak itt-hon kezelték ki ebből a bajából. A hólé folyt le a hegyekből, azt itták, attól is megbetegedtek. Volt olyan eset, hogy közülük nyolc-tíz ember meghalt. Nagy gödröt ástak, ebbe helyezték bele mindannyit. Amikor a temető mellett mentek el, látták, hogy az eltemetett ember lába kilógott a sírból... Vitték őket egy alkalommal messze, majd a sofőr olyan hirtelen fékezett, hogy volt, akinek megszakadt a dereka... Többen azért bete-gedtek meg, mert amikor oltást kaptak, a tűt nem cserélték... Kéregetni is elmentek egy messze lévő faluba, itt kaptak kenye-ret és krumplit. Az is előfordult, hogy egy Mágocsról száрма-zó asszonnyal ment kéregetni. Befagyott jégtáblákon jutottak át a folyón. Visszafelé társa megcsúszott, de Maris néni lábába kapaszkodva mégis kievickéltek mindketten a partra... Meg-fogadták, hogy soha többet nem mennek kéregetni, de ebből

nem lett semmi... Maris néni egyetlen kellemes eseményre emlékszik... Egy doktornő egyedül nevelte a kislányát és még a nagymama lakott velük Ufában. Egy hónapig vigyázott ő a kislányra, azután bevették a kicsit az óvodába. A doktornő és édesanyja adtak neki enni... Az öt év alatt minden ruhájukat eladták, hogy valamit tudjanak enni! Borzasztó soványan tettegtek napjaikat! Bayerle János bácsi, Maris néni keresztapja ott kint halt meg. Halála előtt az volt az utolsó kívánsága, hogy adjanak neki kenyeret. A leánya, aki szintén sorstárs, nagy beteg volt, csak azért nem adott, mert akkor neki semennyi nem maradt volna, így ő is éhen hal! Maris néninek volt több eldugva, így ő adott, és megnyugodott, hogy teljesíthette keresztapja utolsó kívánságát... A betegek, így Bayerle Anna is előbb hazajöhettek, a többieknek 5 év után nyílt meg a hazafelé vezető út... Máramarosnál volt ott akkor a határ, kiszállították őket a vagonból, másikba szálltak át, ez ment Magyarországra! Debrecenben mindenkit megvizsgáltak, majd egységesen 20 Ft-ot kaptak fejenként. A vonaton egy rendőr ült Maris néni mellé, annyira megsajnálta őt, hogy öt szem piros almát adott neki. Ez akkora jótétnek számított akkor Maris néni szemében, hogy soha nem felejtí el...

Maris néni Dombóvárra jött haza, nem Mocsoládra. A nagynénje özvegy volt, egy nagy sarokházban lakott Újdombóváron, ő karolta fel. Szüleit és öccsét időközben az NDK-ba telepítették ki Alsómocsoládról. Maris néni Dombóvárra jött férjhez is, a nagynéni velük lakott haláláig. Maris néni férje Hoch Mihály. Ő se Erdősmeckére ment haza, hanem Tésenybe. Családja ugyanis gazdag volt, ezért telepítették át egy másik faluba. Szerencséjük volt, mert egy gazdag parasztcsalád befogadta őket. Eljöttek megkérni Maris nénit, majd összeházasodtak a fiatalok. Jerger Bözsi néniről is megemlékezett Maris néni: ő is „kint” ismerkedett meg egy bonyhádi férfival, Knapp Jánossal. Együtt jöttek haza Mocsoládra, itthon házasodtak össze. Maris néni

és férje volt a tanú. Bözsi néni férje evangélikus vallású, így a dombóvári evangélikus templomban esküdtek. Két gyerekük született. Kimehettek a kitelepített szülők után, mert azokat az NSZK-ba telepítették ki. Maris néni férje 17 éve meghalt, két gyermekük: Mária és János. Egyébként Maris néni helyett 1944 decemberében, Sásdon 15 éves öccse akart megjeleni, de Maris néni nem egyezett bele. Szülei és öccse Schneiderékhez az NDK-ban egy jószándékú családhoz kerültek, az első idők nehézségein átsegítették mindannyiukat. A fiútestvér rövid időre átkerült az NSZK-ba, de valami nem stimmel, és visszament szüleihez. Mára már ő se él...

Knapp Jánosné Jerger Erzsébettel első telefonos beszélgetésem időpontja 2010. július 28.-a. Ő Németországban él családjával. Ismeretségünk hat éve alatt sokszor beszélünk, az időpontokat nem mindig jegyeztem le. Bözsi néni idős kora ellenére irigylésre méltó memóriával rendelkezik, szülőfaluja lakosaira, házaira, a nevekre ugyanúgy emlékszik, mint ahogyan fel tudja idézni a keserves öt év oroszországi körülményeit. Élmény vele beszélgetni és szomorú visszaemlékezéseit meghallgatni. 2016. december 19-én tölti be 91. évét, férjét másfél éve veszítette el, ő 92 évesen halt meg...

Bözsi néni úgy tudta akkor, hogy Bácskába akarták őket vinni kukoricát szedni. Abból pár év lett, mert 1949-ben került visszafelé úton Debrecenbe, majd pedig haza, Alsómocsoládra. Stier Józsefék fogadták be, rokoni alapon, mert mire visszaért, szüleit már kitelepítették. Itt szeptemberig lakott, akkorra kapta meg a papírjait, hogy kimehet Németországba. A férjét Oroszországban ismerte meg, az ő családját is kitelepítették már akkorra, amikor hazaért. Amíg megkapták a papírokat, addig Péccsett dolgozott egy ácsnál.

Bözsi néni szerint az oroszoknak azért kellett a sok fogoly, hogy visszaépítsék Oroszországot! - Minden visszaemlékező így emlegette az akkori Szovjetuniót, ezért következetesen én is így írom! - Az első időkben az éhség volt a legrosszabb, mert a kevés kenyér és a 7 dl híg leves csak úgy kotyogott a gyomrukban! Aki nem végzett a normával, az kevesebb ételt kapott. Később a hideg volt a megszokhatatlan. Ő másfél évig Groznijban volt, ott negyvenen dolgoztak egy kertészetben. A magyarhoz hasonló volt az éghajlat, termett retekől káposztáig minden. Ezután az Ural európai felére került, Oktyábrszkij nevű helyre. Ott nehéz munka és hideg következett. Egy fatelpen fát fűrészelték gépekkel, majd vasbetont gyártottak. Az oroszok ott szerették őket, de még nálunk is szegényebbek voltak. Az Uralban munkájuk után pénzt kaptak, levonták a villany és a fűtés árát, a maradékból mindenki magának vette az ételt. Megkérdeztem, haragszik-e egyáltalán valakire, aki ezt a sok szenvedést okozta? Azt felelte, ő nem haragszik senkire, de akkor, 19 éves lányként nagyon fáj neki az otthoniaktól az elválás, a mai napig elsírja magát, ha rágondol! Addig nem járt a falu határán kívül! Édesanyám mellett ült elemiben az iskolapadban. A temetőnél az utolsó házban laktak. Gombos Annus néniék házában a két testvérrel: Bözsivel és Annussal szeretett nagyon játszani. Számon tartja: 42-szer járt 1950 és 2004 között Alsómocsoládon, legutóbb 2004-ben! Akkor repülővel érkeztek Budapestre. Stier Rudi ment fel értük, ő is vitte vissza őket. Harkányban nyaraltak három hétig. Bözsi néni 2010-ben, első beszélgetésünk idején 84 éves, a férje 86 volt. A férje abban az évben vett új kocsit, de autópályás, hosszú útra már nem vállalkoznak. Egy lánya és egy fia van, öt unokájuk és egy dédunokájuk!

Egy versszakot idézek az „Álmaimban csendes éjjelen...” című versből, ezt Bözsi néni mondta el nekem: „Abból az időből, a lágerből való”...

„...Álmodni még a rabnak is szabad,
A szabadság ezer kincs!
Vajon mikor leszek szabad,
Amikor a rablánc elszakad! ...”

Következő, sokadik beszélgetésünk feljegyzett időpontja 2016. február 23-a... Miközben Groznij felé haladt velük a vonat, egy másik, ismeretlen nővel együtt megbetegedett. Lázások voltak, hánytak. Groznijban elvitték őket egy kórházba, ahol egy németül is tudó orvosnő vizsgálta meg őket. Mindkettőjüknek egymás után egy lavórból meg kellett mosakodniuk, majd a vizsgálat következett. A társa sokkal elesettebb volt, mint Bözsi néni. Kiderült, ott kell maradniuk, ekkor a társa apját és testvérét egy orosz elkísérte a szállásra. Ezután az asszony haját teljesen kopaszra levágták, s amikor Bözsi néni gyönyörű, dús, fekete hajára került a sor, ő kiabálni, hadonászni, sírni kezdett és nem engedte! Végül maradhatott így! Ketten kerültek egy hat ágyas szobába, ahol minden sarokban volt egy –egy ágy, a szoba közepén meg kettő, így őket azokra a középsőkre fektették. A beteg nő aznap éjjel meghalt a bal oldali ágyon. Lepedővel letakarták, és ott hagyták reggelig. Bözsi nénit a kórház még nem engedte volna el, hiszen a betegsége se derült ki, de ő ismét nagyon sírt, élete első halottját látta és az egész megrázkódtatás igen megviselte! Elengedték, majd egy idős orosz ember kísért el gyalogosan a szállásukra, ott átadta az örök. A hegyoldalban állt a kétemeletes ház. Fönt helyezték el a nőket, az alsó, csak ablakkeretes, ablaküveg nélküli szobákban pedig a férfiakat. Az első időben majd megfagytak szegények a miénkhez hasonló

időjárású télben, aztán kerültek ablaküvegek. Március 19-én, József napján, amikor megenyhült az idő, vitték őket először munkára. Elsírta magát Bözsi néni a felidézett emléktől: aznap talált egy négylevelű lóherét, amit a mai napig őriz! Nincs meg egyetlen, szüleinek írt vagy tőlük kapott levele, nincs a Debrecenben kapott 20 Ft-ról írt papír vagy a személyes adatokat tartalmazó kis könyvecskéje se, de a lóhere igen...

Groznijban történt, hogy hármukat valahová vitték a szállításról. Az volt ott a szokás, hogy a nyitott autó platóján hátul kellett állniuk. Elhaladtak magyar honvédek csoportja mellett, akik az utat építették. Bözsi néni arra lett figyelmes, hogy valaki kétszer-háromszor az ő teljes nevét kiabálja! Egy-két szót mondott még Beck Feri, mert ott ő volt az a mocsoládi fiatalember, aki felismerte! Amikor a közel lévő szomszédos faluba értek, a sofőr nő megállította az autót, megkérdezte, kivel beszéltek. Bözsi néni azt lódította, hogy a bátyja volt az! Bayerle Liszka nénival visszaküldte őket, hogy beszéljenek vele! Egy orosz kísérte el őket. Beck Feri mellett egy rendőr állt. Két méterre kellett megállniuk egymástól, így beszélhettek. Feri orosz fogásban volt ott kint. Bözsi néninek nagyon fáj, hogy a hadifoglyokat is nehéz munkával sanyargatták! Feri megkérdezte, hogy Beck Terus is ott van-e köztük! Elmondták neki, hogy Teri Sztankovanszkyék konyháján dolgozott, leforrázta a lábát, így ő otthon, Mocsoládon maradhatott... Egy másik alkalommal teherkocsin dinnyét szállítottak. A halom dinnye tetején nehéz volt leesés nélkül fennmaradni. Amikor hadifoglyok mellett haladtak el, a dinnyék közül több le is gurult...

Az Uralban valamivel hidegebb volt, mint nálunk, de ez még Európa volt. Átvitték hármukat ázsiai részre is: Marchauser Maris nénit, egy idegen asszonyt és Bözsi nénit. Ott vasbeton vasait kellett összedrótozniuk és egy fatelepen a rájuk osztott munkákat elvégezniük. Erre a két helyre felváltva vitték őket.

A négy mocsoládi halottról, illetve velük kapcsolatban is kérdeztem újra Bözsi nénit: Spohn Antalról, Schmidt Istvánról, Bayerle Jánosról és Reiber Józsefről. Spohn Tóni bácsinak szép téli sapkája volt, de eladta az oroszoknak, mert kellett a pénz, hogy ennivalót tudjon venni. A mocsoládi lányokat kérte meg, hogy készítsenek neki egy újat. Így is történt, valamilyen anyagból aztán az el is készült. Spohn Tóni bácsi felesége nem a mocsoládiakkal volt egy csoportban, hanem a hidasiakkal egy bányában dolgozott, a hidasi férfiak meg náluk voltak. Az ottani parancsnok és felesége is így elkerült egymástól, azok levelet váltottak többször egymással, s előfordulhat, hogy Rézi néni és Tóni bácsi valahogyan így hírt tudtak adni egymásnak. Bözsi néni ezt csak feltételezi. Nyakas Erzsike viszont elmondta, hogy nem tudtak egymásról. A négy mocsoládi férfi mindegyike nagyon elgyengült, kórházba kerültek. Spohn Antal és Bayerle János ott is halt meg még az előtt, hogy Bayerle Anna haza indult betegsége miatt 1945 novemberében... Groznijban lettek eltemetve, talán ott lehetne megtalálni a sírjukat vagy ki tudja... mondta Bözsi néni. Schmidt István és Reiber József eljutott a Romániában lévő Foksányba, egy elosztótáborba, ott haltak meg Jerger Bözsi néni apósával együtt... Bözsi néninek minden beszélgetésünkkor eszébe jutott, hogy Groznijban másfél évig voltak, utána kerültek Ufába illetve mellé, Oktyábrszkijba. A város szélén volt a fűrésztelep, ahonnan hazajövetelig nem vitték őket máshová. Ötvenen laktak egy barakkban, be voltak kerítve ezek kerítéssel. Voltak napok vagy hetek, amikor a közeli betoncső gyártó helyre vitték őket, itt dolgoztak, de ez a két részleg egybe tartozott. Oroszországi németek is voltak oda deportálva. Családostul éltek ott, de nekik volt saját lakásuk, onnan szállították őket a helyszínre dolgozni és jobb fizetést kaptak, mint a magyarok. Erre az időre már az ő fizetésük is több lett.

Már 2010-ben mesélte Bözsi néni, hogy férjét Oroszországban ismerte meg. Az akkori udvarlásról kérdeztem 2016. március 5-én... Nyolc hónapig voltak együtt, ami azt jelentette, hogy Bözsi néni főzött Knapp Jánosnak, vagy vasárnap estéenként együtt ültek és énekeltek, beszélgettek. A férfiak külön barakkban laktak és mindenki magának főzött, a szerencsésebbeknek a nekik megtetszett magyar lány... A településen minden nap piac volt, ők vasárnap reggel mehettek és vehettek krumplit és más zöldséget, majd mindenki magának főzhetett. Ez volt a fűrésztelepen...

Az oroszok nagyon szerettek dalolni. A fatelep mellett volt egy nagy, szabad terület, nyáron szép idő és sokáig világos is volt, s így vasárnap este oda kiültek énekelni. Az oroszok kedvenc dala a „Valahol a Volga mentén...” kezdetű volt, az oroszok oroszul, az „orosz németek” németül, ők pedig magyarul énekeltek:

„Valahol a Volga mentén
élt egyszer egy kis leány.
Nem ismerte a szerelmet,
boldog volt ő igazán.....”

A dal után egy röpké emlék jutott Bözsi néni eszébe... Miután Bayerle Anna hazaérkezett Mocsoládra, Jerger Bözsi néni édesanyja és húga elmentek meglátogatni és kérdezni a lányukról. Annus nem akart semmiről beszélni, csak némán feküdt az ágyban. Nagyon félt...

Egy felvillant emlék Beck Jánosról, aki szintén Bözsi néni csoportjában volt... Sajnos, róla nem sikerült ennél több információt találnom. Beck János nem tudta megenni azt a barna, belül majdnem folyós kenyeret, amiből gombócot lehetett összehúzni! Az oroszok kenyere is majdnem ilyen volt, de azok

és a többi mocsoládi is azért megette. Beck János a kályha platniján mindig megpirította, így ette meg. Haza került ő is betegesen, szerencsésen kibírta az utat, majd 1948-ban családjával együtt kitelepítették...

A felügyelőikről is mesélt Bözsi néni. Egy csoport munkás mellé általában 5-6 orosz felügyelő volt kirendelve. Ezek legtöbbször háborúviselt ember volt: egyiknek pl. egy szeme volt, a másikon hiányzott egyik lába vagy a keze volt sérült. Az elmondható róluk, hogy jól bántak a csoporttal. A magyarok közül is rendeltek ki melléjük „pallért” - Bözsi néni így mondta - de ők már nem voltak olyan emberségesek! Valószínű, megakartak felelni a könnyebb munkának, meg lelketlenülé is váltak... Más alkalommal, hosszú ideig negyvenen dolgoztak egy kertészetben. Ott egy igen magas növésű nő és férfi, az ottani felügyelőik, szintén jól bántak velük.

Újabb beszélgetésünk lejegyzett időpontja 2016. május 24-e... Ekkor olyan dolgok jutottak Bözsi néni eszébe, amelyek eddig nem vagy csak röviden érintette... 1945-ben, az első transzporttal lett hazaküldve Beck Johan bácsi - aki hazaért, meggyógyult, mert a mocsoládiak kitelepítési jegyzékén szerepel a neve feleségével és 1931-ben született, József nevű fiával együtt, akivel a napokban szintén felvettem a kapcsolatot telefonon Wurzenben. Beck József már csak nagyon halványan emlékszik, konkrétumokra nem is... Bözsi néni megerősítette a korábban mondottakat illetve újra elmondta! A hazafelé úton a két mocsoládit: Schmidt Istvánt és az 1899-es születésű Reiber Józsefet, valamint Bözsi néni apósát is az első hazabocsátottakkal együtt tették vonatra, mert betegek illetve túlgyengék voltak a további munkavégzéshez. A leggyengébbeket Romániában, Foksány nevű településen kitétték a vagonból. Ez a település egy hírhedt nevű, mert a magyar hadifoglyokat ott szortírozták 1945-ben, hogy erőnlétük alapján melyik munkatáborba vigyék őket tovább az oroszokhoz. Bözsi néni elmon-

dása szerint az apósa 1946. februárjában ott, Foksányban halt meg, a mási két mocsoládi férfi halála időpontjáról nem, csak a tényről tud...

Időközben visszatérően foglalkoztatott engem Bözsi néni lágerverse, próbáltam megtalálni többi versszakát is, de hosszas keresgélés után se leltem meg. A keresett versre nem, rátaláltam viszont Dupka György ungvári egyetemi tanár, író, költő, kultúrpolitikus anyagaira. Ő már több, a pécsi Német Kör által szervezett zarándok – és kegyeleti úton vett részt orosz lágerek felkutatásában és több könyve is megjelent e témában. Vele levélben és telefonon is felvettem a kapcsolatot, s a tőle kapott anyagból két versrészletet idézek, amelyek hűen tükrözik a lágerek hangulatát...

Fogolyének (részlet)

„Isten veled szülőföldem,
Ahol én születtem,
Szüleimtől, testvéreimtől
Nagyon távol estem.

Nem zúgnak itt a harangok,
Templomba se járnak,
Szegény fogoly azt se tudja,
Mikor van vasárnap.

Megássák a fogoly sírját
a szolyvai völgybe,
Környes-körül ráhajlik
A fenyves erdő zöldje

.
.
.

1947. Dupka György magánarchívumából
Szerzője ismeretlen

Lágerballada (részlet)

Parancsszóra, hazug szóra
dobot vert a kisbíró:
tizennyolctól ötven évig
férfiaknak behívó.

Három napi eleséggel
indultak az emberek,
Kibírjuk ezt! – a sok férfi
bizakodva nevetett.

Három napnak elmúltával
lehervadott a mosoly.
Megismerte kínok kínját
sok ezernyi bús fogoly.

Puskás örök árgus szemmel
vigyázták a menetet,
agyonlőtték az út szélén
a lemaradt beteget.....

Hitvány étel, kevés étel,
de a robot nagyon sok:
így tengődnek a lágerben
napról napra a rabok.....

Szemétdombon a hulladék
kárba bizony nem veszett:
megkeresték, megették azt
az éhező emberek.

*Dupka György magánarchívumából
Szerzője ismeretlen*

Három visszaemlékező, akiknek a szülőjét vitték el...

Nyakas Erzsike így emlékezett vissza édesanyja, Spohn Antalné Kintner Teréz szenvedéseire... 1944. december 26-1948. július 22-ig volt kényszermunkán. Férjével együtt kellett indulniuk. Két gyermeküket, Máriát és Janikát itthon hagyták a nagymamára. A mama egyedül nevelte négy gyermekét és 1944 karácsonya óta két unokáját is szeretetben, odafigyeléssel. Nagyon ügyes kezű asszony volt, kosarakat font eladásra és ebből meg a konyhakerti terményekből tartotta el a családot. Időközben Janika súlyosan megbetegedett. Idős Kohl Jóska bácsi, a fiú nagybátyja lovas kocsival, párnák közt az egyik pécsi kórházba vitte, de már nem tudtak segíteni rajta. 13 évesen itthon halt meg... Édesanyja ott a lágerben megálmodta fia halálát, s amikor hazajött, mondta is, hogy biztosan ez a hír várja itthon... Rézi néni többször elmesélte családjának, hogyan is történt férjével való utolsó beszélgetése. Ez az oroszokhoz kiutazásuk alatt történt, valamelyik állomáson... Valahogyan elvesztették egymást, nem egy szerelvényre szálltak. Egyik állomáson, az egymás mellett megálló szerelvény rabjai a marhavagonok felső részén kialakított, drótrácsos ablakain kiabáltak át egymásnak. Falubeliokról, ismerősökről érdeklődtek, azok neveit mondták. Így derült ki, hogy Tóni bácsi a másik szerelvénnel utazik. Rézi néni panaszkodott, hogy gyengének érzi magát, hasmenése van, mire férje azt válaszolta: „Tudtam Rézi, hogy nem fogod kibírni!” – közben Spohn Antal halt meg, ő nem bírta ki... Egyébként Rézi néni azt is megálmodta, hogy meghalt a férje! Egymásról többet nem hallottak, más-más lágerbe is kerültek. Tóni bácsi a mocsoládiakkal Groznijba, az 1701-es lágerbe, Rézi néni pedig idegenekkel Horlovkába, az 1030-as lágerbe... Ők bányafát hordtak, lépcsőkön vitték fel a terhet. Voltak olyan emberek, akik ezeket beépítették a bányába. Egy alkalommal Rézi nénin végiggurult a bányafa, zúzóadásai lettek

és kék-zöld a teste. Ezután könnyebb munkára tették: a bányafürdőben volt takarító és a munkások ruháját foltozta. Innen jött haza... Mesélte még, hogy éheztek, fáztak, nagy barakkban laktak, amelyben csak egy kis kályha volt. Horlovkában állandóan fújt a szél, még nyáron is pufajkában jártak. Eltetvesedtek, a tetveket nem tudták kiirtani! Csalánból és répalevélből főztek maguknak levest, hogy éhen ne haljanak. Erzsike édesanyja legnagyobb bánatait itthon sokszor emlegette: fia és férje elvesztését nem tudta feldolgozni és azt se, hogy három évig semmi hír nem jött otthonról! Mária leánya időközben megnőtt, nehezen fogadta el édesanyját, csak a mama számított, aki mindig vele volt! Rézi néni nagyon sokat sírt ezek miatt... 1952-ben férjhez ment Nyakas Györgyhöz, egy leányuk született, a nekem „mesélő” Erzsike. Nyakas György 1994-ben, Kintner Teréz pedig 1977-ben halt meg Alsómocsoládon, a temetőnkben aluszák örök álmukat... Időközben megtaláltam ezt a ma kb. 250 000 főt számláló települést a hadifogolytáborok jegyzékében: az Ukrán SZSZK megye, Donyecki járás területén fekszik, a mai Ukrajna keleti részén, Kijevtől délkeletre, nagyon messze a többi alsómocsoládi lágerétől... Egy idézet álljon itt Havasi János: „Egy időutazás rövid krónikája” című Donyec-medencei dokumentumából Gorlovkáról (Horlovkának is írják, mint Erzsike dokumentumában): „...Mintha bombatalálat érte volna az egykori beton épületeket - romok és romok mindenfelé. Egy helyi lakos segítségével az egykori lágerépületek maradványait is sikerült megtalálnunk és az emlékezés szalagjával megjelölnünk...”

Nyakas Erzsikétől kaptam azt a mára megsárgult kis tájékoztató és propaganda könyvecskét, melyet a Volt Hadifoglyok Bajtársi Szövetsége adott ki „Tájékoztató a hazatért bajtársak részére” címmel. Debrecenben minden hazaérkező kapott ebből. Csak néhány mondatot idézek belőle, bár az egészet érdemes elolvasni!

„Bajtárs!

Szeretettel köszöntünk, mikor hosszú távollét után szabad nemzet szabad polgáraként a szabad magyar földre lépsz! Nagyot fordult a világ, amíg távol voltál! A magyar nép felszabadult és teljes erővel összefogott.....”

A leírásban kiemelt, vastag, nagybetűs részek is vannak, mint pl.

„Éljen Rákosi Mátyás, a hadifoglyok hazasegítője!”

„Éljen békénk biztosítója, a Szovjeunió és Magyarország örök szövetségé!”

„Dolgozz, termelj! Kapcsolódj be a V.H.B.SZ.munkájába!”

Gerber Anna édesapjára emlékezett...

Az 1911-es születésű Gerber József is a robotosok között volt, öt év után tért haza Alsómocsoládra. Pontos dátumra nem emlékszik leánya, egyetlen dokumentumot se őriz a család róla. Gerber Anna Budapesten él, 2016-ban 77 éves. Tőle telefonon érdeklődtem. 1944. karácsonyára csak halványan emlékszik, hiszen 5 éves volt akkor. A régi házukban, a felső Sarokban két évvel fiatalabb öccsével a belső szobában voltak, amikor édesapja hazaért a karácsonyi nagymiséről és újságolta, hogy feleségével együtt pár napra el kell menniük Sásdra dolgozni. A középső szobában erre nagy riadalom lett: szülei, nagyanyja és annak élettársa összefutottak, elkeseredés, félelem volt bennük, mert addigra már a szomszéd falvakból rossz előjeleket lehetett hallani. Édesanyjának is mennie kellett, de őt visszaengedték, mivel két kisgyereke volt otthon... Aztán várták, várták édesapját, de nem jött... Semmi hírt vagy levelet nem kaptak tőle, így írni se tudtak. Anna úgy mesélte, hogy a szomszéd falvak málenkij robotosaitól egy-két hír ide is elérkezett, például, hogy meghalt Schpon Antal és az is, hogy jönnek haza a mocsoládiak...

Anna akkor már 10 éves volt, nagyon félt attól, hogy milyen lehet édesapja. Arra emlékszik, hogy pufajkában volt, borotvátlanul, szakállal érkezett. Megpusztilt mindenkit, sírtak maguk miatt és a meghaltakat is siratták! Édesapja nagyon keveset mesélt a kinti életről, évekről. Ő Ufában egy építkezésen dolgozott mindvégig. Egyetlen történetre emlékszik Anna apja elmeséléséből: éjjelente kilopózott csicsókát lopni a közeli földekre, így próbáltak élelemhez jutni. Többen meghaltak volna, ha ő ezt nem teszi! ... Keller János, Gerber József feleségének unokaöccse két kis történetet mesélt Furulyás Emesének, én pedig tőle hallottam... Az oroszok a krumplit és a zöldségeket elvermelve rakták el télre. Gerber József módszeresen a vermeket is megdézsmálta. A mieink a barakk deszka alját felszedték, alá dugták el a zöldségeket és maguk között beosztották. Egyszer egy mély verembe létrán ment le Gerber József, de az oroszok meglesték és elvitték a létrát. Hogy mi lett a létrás történet befejezése, arra János ma már nem emlékszik... A másik történet szerint a lágerben lakó asszonyok közül többen elhatározták, hogy a közeli településen tejet kérnek, mert nagyon éhesek voltak. Bementek a házba, látták, hogy rendetlenség van, a néni ruhája nagyon koszos, mégis elfogadták a tejet, amit a néni a piszkos, maga előtt lévő kötényével szűrte meg számukra... Gerber József 1971-ben, 69. évében halt meg...

László Évától édesanyja felől érdeklődtem, Taller Edittől és Demert Jolántól, mint rokonoktól, ugyanis Jauch Éva, Jauch Erzsébet, Taller Gyula és Taller Erzsébet sorsa érdekelt. Taller Gyula Taller Andrásnak, Edit nagypjának a testvére. Az ő szülői házuk ma már nincs meg, a ház a Taller-gödörben, a Nagy, ma ismertebb nevén Rákóczi utcáról a Kis utcára vezető híd bal oldalán állt. Gyula és András édesanyja 1934-ig Mocsolád bábaasszonya volt. Taller Gyula és felesége, Liszka a Kis utcában, a későbbi Szabó Karcsiék-féle házban lakott. Leányuk, Taller

Erzsébet Rausch Antalhoz ment feleségül. Közös otthonuk a mai László Éváké- féle ház volt akkoriban. Rausch Antal még Mocsoládon meghalt. Gyula bácsiék, miután ő és leánya hazajött a lágerből, kitelepítették Kelet-Németországba, Wurzen nevű településre. **Edit mesélte...** Ő és néhány mocsoládi öszszebeszélte 1965 vagy 1966-ban, hogy meglátogatják kint élő rokonaikat. A csoport tagjai: Edit, Ginzer Annus néni, az akkori Ginzer Ferike, Dicső Rozi néni, Mayer Johan bácsi és Muráth Feri bácsi. Meghívó levél kellett az akkori utazáshoz. Edit három hétig volt a rokonoknál, a többiek hamarabb hazaindultak. Hat fényképet mutatott a rokonokról! Arról is van csoportkép, hogy jóval később, az 1990-es években meglátogatta Gyula bácsi és családja testvérét, András bácsit lányával, vejével Tenczzel és unokájával, Kornéliával. Autóval jöttek, sofőr a vő volt. András bácsi és felesége, Héder Örzse néni akkor már a Gettónak nevezett ház hátsó felében laktak... Ezt a találkozást egy csoportkép örökítette meg...

Taller Edit és László Éva próbált visszaemlékezni... Még ez előtt, az érthetőség kedvéért három testvér neve kíváncsodik ide: Jauch Erzsébet, Jauch Mária és Jauch Éva. Jauch Erzsébet leánya Demert Jolán, Jauch Mária, leánya Taller Edit. A harmadik testvér Jauch Éva, leánya pedig László Éva. Edit édesanyját, Jauch Máriát nem vitték el malenkij robotra, de valakikkel együtt – beszélgető társaim nem emlékeztek, kikkel – ő is látni akarta testvérét, Évát és enni vittek neki, ők úgy emlékeznek, Sásdra! Jauch Éva, László Éva édesanyja, akit Vica néninek ismertünk később a faluban – kikiabált a vagonból: „Maris, meneküljetek!” – félt, nehogy őket is elvigyék! A borzalmas élmény után került sor arra, hogy Demert Jolánt és testvérét, Annust, valamint édesanyjukat, Jauch Erzsébetet elvitte a család Bikalra és egy jómódú családnál bújtatták el őket valameddig... Se a család nevére, se az ott eltöltött időtartamra Jolán nem emlékszik! **Jolán kapcsolódott be a visszaemlékezés-**

be, ő mesélte a következőket... A családból legtöbbször ő szokta kérdezgetni Vica nénit az oroszországi évekről. Mindig csak leintette, hogy neki ott elege volt az egészségből! Nem szeretett róla beszélni még sok év múlva se! Mégis négy kis emlékfoslány jutott eszébe Jolánnak és felidézte... Vica néni szőke hajú volt. Sokszor agyon akarták löni az oroszok, mert, hogy ő biztosan német... Első évben nem kaptak fizetést, utána következő időkben egy keveset. Ezen ruhát és élelmet tudtak venni... Normára kellett dolgozni. Addig nem mehetek haza, amíg ezt nem teljesítették, ha addigra éjfél lett is! Krampácsoltak, árkot ástak vezetéknek, olajcsöveknek. Az Uralban és a Kaukázusban dolgoztatták őket... Éjjel lopni jártak. A kertekben krumplit, kukoricát, zöldséget szedtek össze. Az ágyaik alá nagy lyukat ástak, abba tették, amit hoztak, majd letakarták valahogyan, elrejtették az értékes élelmet! Ha megtalálták volna az oroszok, akkor agyonlőtték volna őket... **László Évának jutott eszébe egy kis epizód...** Jerger Bözsi néninek ellopták az ágyneműjét! Vica néni osztotta meg vele az övét, így nem fagyott meg! Bözsi nénitől is megkérdeztem ezt! Így volt, hálásan emlékszik vissza Vica nénire... Éva megmutatta édesanyja féltve őrzött egyetlen levelét, amelynek négymondatos idézete a kinti fájdalmas egy részét hüen tükrözi... „Kedves Édesanyám! A hosszú négy év után magától még egy levelet se kaptam! Nem tudom elgondolni, hogy miért nem ír! Vagy talán egészen elfelejtett, vagy már nem is él, hogy nem ad magáról semmi életjelt!...” A Demert Jolántól kapott levelet viszont nagy örömmel jelezte vissza az akkori Jauch Éva! „Kedves Jolánka, a lapot, amit írtál azt megkaptam. A könnyeim csak úgy potyogtak, a lapodat olvastam, hogy tudsz már nekem írni...” A vörös kereszttel ellátott lap első oldalán nagyon halványan az 1701-es lágerszám olvasható! **László Éva emlékezetébe villant be** a 35 évnél is régebbi történet, amely a málenkij robottal kapcsolatos! Az 1970-es évek végén, az 1980-as évek elején – pontosan nem emlékszik – Meng ve-

zetéknevű bácsi Kozárról és bizonyos Jakab bácsi meglátogatta édesanyját, ugyanis ők is voltak orosz táborban! Éva révén jött össze az ismeretség. Éva fodrásznak került Kozárra, az üzletben sokan megfordultak és beszélgetés alapján értesültek a közös sorsról. A férfiak ezek után látogatást tettek Évánaknál! A sors kompenzálására jellemző kis epizód is ide tartozhat... Meng bácsi mesélte akkor... Az ő házat elvették, más család foglalta el. Amikor a bácsi visszajött málenkij robotról és a beköltözött családtól a fia cumisüvegét és egy valamilyen szitát kért vissza – ami neki fontos emlék, amazoknak meg semmit se jelentett – nem kapta meg! Később Meng bácsi és fia Szászváron nagy házat épített, a kozári előbb emlegetett háza pedig összedőlt! A sors kompenzált, mint mondta és hitte... **Éva megtudta a munkahelyén**, hogy az orosz évekért kártérítést kaphatnak az elszenvedők, csak kérni kell! Így édesanyjával elutaztak Pécsre, a Lénau házba. Itt kikérdezték a szükséges adatokat tőlük, majd levélbeli értesítés után újra oda kellett utazniuk. Hohmann Annuskának, Éva akkori munkatársának felsőbb kapcsolata kellett ahhoz, hogy Vica néninek három évet beszámítottak, kettőt sajnos nem! Vica néni nyugdíjba vonulása után 600.000 (hatszázezer) Ft-ot kapott, amit ő azonnal életjáradékra kért... Marchauser Maris néni jutott eszembe: ők biztosan nem tudtak erről, ő nem kérte, ezért nem is kapott nyugdíj kiegészítést! Vajon a névsorok alapján miért nem az illetékesek küldték automatikusan, kérés nélkül a pénzt?!...

Demert Jolán hibát, tévesztés fedezett fel a hatósági papíron, az 1945. január 17-i keltezésű, levéltári kimutatás másolatában: az elvittek között édesanyja, Jauck Erzsébet neve is szerepel! Születési éve se pontos. Jolán az írt 1924-et 1920-ra módosította. A legnagyobb tévedés mégiscsak az volt, hogy Jauch Erzsébet a 19 málenkij robotos neve között szerepel, pedig őt, mint kétgyerekes anyát Sásdról hazaküldték! Újabb hiba: a 23 hazabocsátott neve között így értelemszerűen az

ő neve nem szerepel! Azt már 2010-ben felfedeztem, hogy a névsorban szereplő 19 emberből – akkor még úgy gondoltam – 16-an kerültek ki robotra. Csak 2016 februárjában derült ki számomra, hogy Jauch Erzsébet, Jolán édesanyja nem volt köztük! A tizenkilencből három „szökevény” pedig: Beck Margit, Grób Anna és Feuerstein Andrásné Sásdon a nézelődők közé kerültek és megúszták... Kalandos történetüket is fel kell eleveníteni... Végül tehát 15 mocsoládi személy került ki málenkij robotra...

Furulyás Emese nagymamája, Bayerle Erzsébet is a több évi kényszermunka elszenvedője volt. Az egyik dokumentum szerint 1949. november 26-án ért haza. Emese nem emlékszik arra, hogy a család valaha is beszélgetett a lágerbeli életről, hiszen ő nagyon fiatal. Mégis igen komoly segítségemre volt gyűjtésemben, mert nagyon fontos dokumentumokat mutatott meg nagyanyja hagyatékából, valamint Gerber Anna telefonszámát is tőle kaptam meg. Emese nagymamája egyik írásán szerepel az 1701-es lágerszám, majd később a Nyakas Erzsikétől kapott dokumentumban is szerepel, amit én már korábban is tudtam, de leírva addig senkitől nem kaptam meg! Ezt a tény is nagy sikerként éltem meg! Emesével megbeszéltem a nagymamája neve kapcsán felmerült félreértéseket! A faluban két azonos nevű ember élt akkoriban: mindketten Bayerle Erzsébet névre hallgattak. Egyikük itthon maradt, a másikuk kikerült Oroszországba. Édesapjuk neve, valamint a kitelepítési jegyzék áttanulmányozása alapján sikerült tisztán látnom és a megfelelő családhoz rendelni a két embert! Kitelepítették: Bayerle Jánosné, született Feig Máriát (1904.) Leánya, Szieber Imréné, született Bayerle Erzsébet (1924) szintén erre a sorsra jutott! A férj és apa ebben a családban az a Bayerle János, aki kikerült málenkij robotra és aki ott kint meg is halt. Erzsébet mellett másik leánya Bayerle Anna, akit hazabocsátottak a lágerből be-

tegsége miatt még 1945 novemberében és szerencsésen haza is érkezett. A következő apa Bayerle Jakab, csak az ő Erzsébet leánya, Emese nagynya és a másik család Anna nevű gyermeke volt kényszermunkán. Bayerle Jakab itthon maradt leányát Bayerle Máriának hívták, aki már korábban Gerber Józsefné lett. Őt Sásdról hazaküldték, mert otthon két gyermeke volt... Gerber József is hazajött Oroszországból...

Ginzer Jánossal 2016. július 8-án beszélgettem Mocsoládon **rokonai, Schmidt István** és családja ürügyén. Jerger Bözsi néni elmondása alapján Schmidt Istvánt betegsége és gyengesége miatt az első csoporttal hazaküldték Oroszországból még 1946 telén. Ő az egyik nagy romániai hadifogoly – és málenkij robotosok gyűjtőhelyén, Foksányban meghalt! Jani sajnos róla nem tud semmit, se ennek előzményéről, se magáról erről a tényről!

Schmidt István feleségét, az 1911-es születésű Ginzer Anna Máriát és leányát, az akkor mindössze 7 éves Schmidt Anna Máriát a többi mocsoládival együtt 1948. májusában a keleti német területre telepítették ki. Schmidtné Ginzer Ferencnek, Jani nagyapjának féltestvére volt. Ők is Wurtzenbe kerültek. A leány Hamm nevezetű NSZK-s városba ment férjhez egy takarító vállalkozóhoz. Annus néni az akkori német szabályok miatt csak akkor tudott utánuk átköltözni, amikor leánya is nyugdíjas lett! Ginzer Jani és felesége 1992-ben meglátogatta őket, Annus néni akkor már 81 éves volt. Korábban 4-5 évente rendszeresen hazajárt Mocsoládra. Amikor a vő először jött el velük a faluba, bekéretöztek a Kossuth utcai Pandur Imrécék házába, mert a kitelepítés előtt ez az ő házuk volt. Mindent lefényképeztek...

Alsómocsoláddal kapcsolatba hozható két, nem alsómocsoládi „málenkij robotos” története. Magyarázatként az elsőhöz egy kis előzmény, aminek alapján világosan látszik, hogy jogosan került ide... Lécz György 1955-ben vette feleségül Feuerstein Valéria szalatnaki lakost. Négy évig laktak Alsómocsoládon, János fiúk itt is született. Vali néniéket a szülei sokszor meglátogatták, én is ismertem őket. Léczék és az én családom tősgyökeres mocsoládi család, rokonok is vagyunk. Szüleim, nagyszüleim összejártak sok évtizeden keresztül. Vali néni édesanyja is megjárta a poklot a légerekben. Én az előbbieken alapján mesélésre kértem Vali nénit. Édesanyja 1989-ben papírra vetett, saját kezű leírását 2012-ben kaptam meg, Vali néni engedélyével idézem. Igazi kuriózum ez, az országos viszonylatban is ritka leírások egyike... A visszaemlékezés alapján Vera néni is a Kaukázusba, Groznijba került, majd, mint megnevezte, az Uralba. A tatárokat is említi. Így, – igaz, csak feltételezem, mert ő nem írta le – a mocsoládi sorstársakat is ismerhette...

Lécz Györgyné Vali néni elmondott még néhány kis emléket édesanyjáról...

Ő is megkapta még Oroszországban azt a különös betegséget, ami a legtöbb társán, haláluk előtt látszott: elgyengültek, hasmenésük volt és a testük nyak vonaláig bedagadt. Ő azonban nem akart meghalni! Hangosan is mondogatta: neki nem lehet meghalni, mert otthon várja a lánya! Meg is gyógyult...

Amikor kikerültek Groznijba, először lövészárkot ásattak velük, mert háborúra készült Oroszország... Majd amikor látták, hogy ott nem lesz háború, akkor olajvezetékek számára ásatták az árkot...

A koldulással kapcsolatos történet... Felkötötték az édesanyja kezét, mintha eltört volna. Bízta abban, hogy így jobban megszánják őket. A felkeresett ház tulajdonosa azonban kilökte őket, mert az előző napi koldulók szappant loptak náluk...

Minden nap, munka után egy nagy gödröt ásattak velük. Az aljára rongyokat dobáltak, és a naponta meghalt 5-6 társuk oda lett eltemetve...

Visszatérve igen sok betegsége alakult ki édesanyjának az ottani körülmények miatt is. Beteg volt a szíve, végül teljesen megsüketült...

Édesanyja hazaérkezése napjáról szól az utolsó visszaemlékezés... Az akkori Vali és barátnői a nagymamájánál szembe-kötösdit játszottak, amikor hazaért édesanyja. Egy öregaszszony jött hozzájuk, bőrrönd volt a fején, valakit ő segített haza. Mondta, hogy jönnek az oroszországiak! Nagymamája a kályha mellett ült, rosszul lett, a lányok meg azonnal szaladni kezdtek. Édesapja karonfogva jött velük szemben. Vali néni azt el nem tudta képzelni, hogy édesapja egy nővel, karon fogva... Amikor ők odaértek eléjük, édesapja megállította őket és édesanyjának azt mondta: Válaszd ki a lányunkat! Nem tudom! – ez volt rá a felelet! Sírni kezdett! Vali néni évekig úgy gondolta, hogy idetolakodott ez az idegen nő, mert ők hárman: apja, nagymamája és ő olyan szépen megvoltak. Két nap múlva Vali néni nagyon megbetegedett, azt mondták, hogy sokkot kapott. Nem tudott lábra állni. Még vizet is csak a nagymamájától fogadott el. Édesanyja odatérdelt az ágya elé és azt mondta neki, ha ő azt tudta volna, hogy nem fogadja el anyjának, akkor inkább meghalt volna! Tudta, hogy a férjének lesz majd felesége, de neki édesanyja nem, azért harcolt őerte és tett mindent, hogy hazakerüljön! Vali néni az öt év alatt már nem tudta édesanyja arcát se maga elé képzelni, neki a nagymamája és édesapja volt a minden! ...Vera néni nyugdíjába beleszámították az öt év málenkij robotot...

Élelt Konfiterián Keresete megismerő deportálások történet. 1989. december 29-én
napokban.

1944. december 29-én.

Kérdődt a szomszédaink. Reggel otthon hagytam a cseves
kislányomat az idős anyósomat. Az utolsó este volt jószággal
a Terjess a háborúban. Volt mint havvéd katonák. Az
úti utunk Sárd volt gyalog. Amit magunkkal vihettünk
az kocsival hoztak. Az otthon maradt egy pár idős bari
fogta be a lovakat és jöttek utánunk. Szádra értünk a
deli orokkban. Szádról. Itt meg egyszer orokk vizit volt
aki elhúsz volt az összesett és annak se kellett elmenni.
Amikor már sötétedett, akkor indultunk Sárdra. Pacidini
kiabáltak az orokk katonák mellettünk a géppisztolyokkal.
Sötétben mentünk, feltünk, sirtünk, firtünk. Félre lépni
sem volt szabad.

Ugy idős koruk értünk Ráve. Itt a lakosok lakanyának
az utolsójába hajtottak bennünket. Majd megharadt a
szóunk, hogy vajon mi is lesz most velünk. Eltelt egy nap.
Majd hetet is meg egy pár nap. Ugy talán 6-án este jött egy
kecske nővér és azt mondta, hogy álljunk fel és imádkozzunk
együtt, mert nagy út áll előttünk. Mondta oroszországba visenek
bennünket és kerjűk a jó Istent, hogy segítsen rajtunk, hogy meg
egyszer hara térhesünk. Imádkozás után volt fürdő, de alvás
az nem volt a jayso, a kiabálás a bánat, hogy mi lesz velünk.
Jött a reggel és parancsba kaptuk a batyút cserkészi, sorakozni
parancsot és indultunk az állomásra. Mentünk az országúton,
egyszer csak hallattam, hogy valaki kiabálta a nevemet.
Ezre korúhíretem is akkor láttam, hogy egy utca sarkán
állt Édesanyám nála volt egy kis csomag, amit nekem
akart adni. De a kiretünk a punkat mindjárt raja fordítot-
ta. És már csak annyit tudtam mondani Édesanyám, hamat
menjen vissza. Itt egy kellett bicsukunk egy maradt.
Mikor odaértünk az állomásra, sokaknál a hozzátartozója
ott volt, de azok se jöhettek a közelbe. Most jött az a

21
várattlan pillanatot, bűzra tárcsi és nagy marha vagonok-
tertek bennünket 90-szével. Itt emeleter agyak voltak és egy-
kis rácsos ablak, amelyen nagyméretű tüdők ketten kíméni
Súrt a vonat, sötét volt bent és kint is, így nem láttuk hova
visszük bennünket. Mikor az ablak előtt figyeltük egyszer csak azt
vettük észre, hogy Dombóvár van kőrva. Ezentán már mindenki
kiabált, hogy Szalatinakon közelid meggyünk. Ért gyertyafény-
vel minden Szalatinakit írt hamar egy cédulát, csak a nevet és
hogy visszontlatásra. A cédulák egybe lettek kötve és azon a
kis ablakon kidobáltuk. Mivel arra van egy püncserő, egy
ederapica épp ott állt és hallotta a szót kiabálást, a nagy riást
és vette fel a kidobált papírokat. Mikor tudta meg, hogy az
ő gyerekei is bent voltak. Súrultunk tovább a sötétben, de
egyszer csak megálltunk és láttuk, a Duna előtt állunk.
A hidat le volt bontva. Ez már késő este volt. Hűde-
g teli éjszaka ott a Duna parton kellett várni, farni meg
megamáltak a kompot, hogy tovább mehessünk. Mint a
legnagyobb rablókat kísérték bennünket. Baján nem
tudom milyen épületben voltunk, csak a falak
álltak, se ajtó, se ablak. Több kis helyiség volt és nagyon
kiszárazt, egy kis szalma volt alattunk. Innét megint
a vonatra. Szabadkán megálltunk és kísérel
vixert mehettünk. Megint onnan is csak tovább,
Mikor az orosz határhoz értünk, át kellett szállnunk és
így tovább. Florübetül 3 hetig utartunk. Egyik este sötét-
ben megálltunk és azt kiabálták, hogy kiszállni.
A párnát, dnyhat, ruhát, amit hazulról vittünk összeköt-
re a hátunkra vittük. Egy nagy hegyre kellett fölmenünk,
akkor azt mondtuk, úgy járunk mint Texas mikor
vitte a neher keresztet az olajfák hegyére. Mikor fölértünk
messziről láttunk egy kivilágított épületet. Az lett a mi
otthonunk. Az volt a szerencsénk, hogy meleg volt, de az
agyunk megint csak a padló volt. Másnap csak reggnyestől

3 Kérdetük vajon mi lesz most itt velünk? Egy nap pe-
hentünk is egy szép reggel sorakozó volt, aztán munkára fel.
Volt mikor földet kellett hordani vasút építésre, vagy a
téglagyárral. Mindig ott ahol a munkaszer kellett.
Ígyen munka volt a mi részünkre, csak ennyival nem volt.
Kaptunk naponta 60 dg kenyéret, de az is olyan volt, mint
a szappan! Káposzta levest, kávirányi uborka levest, egy
kis kását vagy kis szárított halat, de ever után ehesebbek
voltunk, mint előtte. Az is volt hogy a munkahelyről nértük
fűstöl a kámenyünk vagy nem, mert sokszor előfordult
hogy azt a kis meleg levest nem kaptunk. A kenyéret este
kaptuk. Reggelre nem tudtuk elrakni belőle, mert nem
tudtuk átadni magunk meg nem ettük. Reggel pedig
sártunk mert munkára kellett menni ever nélkül.
Ébédre nem volt, csak nem volt mit enni. Így ebéd helyett egymás
fejéből szedtük a tetőt, mert az volt bőven. Vagy mentünk szőlőt
szedni, krumpli hejat, amit csak találtunk. Mert az a nagy
csúszat volt bennünk, csak meg egyszer harca jussunk.
Koldulni jártunk, mint itt azelőtt a cigányok.
Máman reggel meg sólet volt, már megint verlek az ébértő
gongot. Mint az aram úgy futott végig rajtunk. Egymástól
kérdetük, hogy vajon meddig csorömpölnek itt nekünk.
Telték a napok, hónapok s eljött a május 9. Nem kellett munkára
menni, hanem az udvarban sorakozni. Ott egy tiszt mondott
egy beszédet, hogy vége a háborúnak, most már hamarosan
harca mehetünk. Lehet hogy 3 hét múlva, lehet hogy 3 hónap
múlva, de az is lehet, hogy 3 év után. Azt a nagy banatot,
amit akkor éreztünk leírni nem lehet, de az életnek tovább
kellett menni. Máman megint hajnalban aki tudott annak
munkára kellett menni, de sajnos már sokan nem tudtak
a gyengeség miatt és sokan már nem is éltek. Nagyon
nehéz napokat élünk át, minden nap meghalt egy
jó barátunk. Derékából össze volt kögelve láda és abba

tették a halottakat. Este mikor munkából jöttünk, a
 láda az udvar közepén állt. Itt volt mindig a szemünk előtt.
 Mi is már annyira gyöngék voltuk, hogy azt mondogattuk
 egymásnak, holnap már én fekszek benne. Este jött mindig
 egy lovas kocsi a szilvete. Itt orosz felmértelre nem lehetett
 parancsolni, azok nem bírtak csúnyán velünk. De voltak
 olyan 10 évesek, akik azt kiabálták, hogy (vaina kancsal
 Hitler kaput) és ökölrel úgy az arcunkba vertek, csak úgy
 folyt a vér az arcunkból. Erre meg nagyon-nagyon sokat
 lehetne írni. Itt volt "Hári promisszióba" "Köszömből maradt
 évig voltunk ott. Ittan bevonoztunk és 3 hét körül értünk
 úrralra. Itt is csak tovább éhezünk és fáradunk abba a nagy
 hidegbe, ami ott volt. Kéha oxeraktunk 3 leglát és azon
 főtünk, azt a kis valamit ami volt. De egy tust olyan kegyetlen
 volt, hogy ha pont ilyenkor est oda, sorba jörszta.
 Itt is csak nehez munkát kellett csinálni. Olajveretelnek
 kellett 2 m. mely árkot ami vagy betart hordani a kőmű-
 vesek mellett. Itt hová értettük be. Volt olyan munkahely is
 hogy 25 km-re volt a lágertől. Reggel még sötétben, abban a
 nagy hidegben vittek a munkahelyünkre. Nyitott kocsi-
 álltunk, ahol olyan huzatot kaptam, hogy az egyik fulmen
 elvertettem a hallást és a marikon, is öreg rosszul hallott.
 Itt is előfordult, hogy reggel elvittek a munkahelyünkre
 és ha napközben 30 foknál hidegebb lett, akkor jötték
 értünk. És sajnos mindig kevesebben lettünk, mert a
 kegyetlen halál sok jó barátunkat magához szelította,
 pedig ok is mennyire szerettek volna háza menni, és is
 történt velünk egy farsangi hétfőn, már nem emlékszem hogy
 48 vagy 49-ben. It munká előzetésánál, reggel elvittek
 bennünket a munkahelyre, úgy 20-25 km-re a lágertől 6-an
 voltunk. Itt rank parancsolt munkát megcsináltuk, mivel
 csak nem volt, egyrészt csak láttuk hogy estelődik. Vártuk
 majd csak jön egy gép értünk, de sajnos hiába álltunk

2. ott a szabad ég alatt a 30°C-os hidegben. Lótt ott sírni.
Kibábelis hogy mi lesz itt most velünk. Nem messze volt
egy kis tatár falu, ahova sírva odamentünk és keltünk
éjjeli szállást. De rajnos azt vártuk, hogy nyelje "a sehol nem
szájtunk helyet. Barátunkban azt mondtuk, mi is így
járunk mint a kis Maria Bellekben. A falu másik
végén volt egy kis órák, ahol volt egy fiatal nő. Itt meg-
kértük, nem engedne bennünket ott éjszakereni. Megkönyo-
sult rajtunk mert látta, hogy most össze voltunk fagyva.
Írt is mutatta, hogy kicsi a hely. Nem is tudtunk egyszerre
leülni, csak fölülve. Volt aki a szenes vödrön, vagy egy
darab deszkán. De ha ültünk, a palotkodi majdnem fölemelték
bennünket. Reggel, a nagy hidegbe fölülve álltunk ki.
Az országot mellett is várunk majd csak jönnek értünk
vagy jönnek munkára. Egyszer csak megállt egy gép ami
értünk jött. Mert ezen a napon is 30°C-nal hidegebb volt
és nem kellett dolgozni nemmi. Föl megfárva abba a
szobába kerültem én is, ahol már többen voltak, akik
harmenéserek voltak és már majdnem az utolsókat rugták.
Sokat imádkoztam, kértem a jó Istent, hogy segítsen, majd
talán megis eljön egyszer az a nap, hogy háza mehesse.
Mert ha itt meghalok, a kislányomnak már több edesanyja
nem lesz. Szóval megint csak járultam és mehettem
dolgozni. Így telték a napok, a hónapok és elérkezett a
november 1. Reggel mentünk dolgozni mint mindig, mivel
mindenrentek ünnepe volt, megint csak egy fájdalmas,
szomorú napunk volt. De este, mikor hazajöttünk mond-
ták az oroshirt, hogy háza megyünk. Nem akartuk
elhinni, mert azt már sokszor mondták. De akkor egyszer
igazat mondtak. Itt eltöltött idővel meg sok-sok
mindent lehetett volna írni, egy vastag könyvbe való.
November 4-én indultunk onnan és november 28-án értünk
háza, egy szép napvizesen vasárnap délután. Megérkezés-

Én nagyon fájdalmas pillanatban volt részem. Elém
jött a férjem és a lányom két barátjával. A férjem
kérdezte, hogy melyik a mi lányunk. Itt hittem, hogy
megharad a szívem, mert egyike sem tudtam mondani,
hogy ő az, mert már nagy lány lett belőle.

Még valamit szeretnék hozzáfűzni a leirtakhoz. A férjem
1940-ben bevonult, mivel honvéd. Sajnos huszár beosztásba
került, azoknak pedig 3 évig tartott a szolgálata. Után
utána még egy évet a háborúban. 1945-ben jött haza,
de nekem sajnos már 44-ben el kellett mennem.

Jógy lett a hozzá, nehez és főleg szomorú évről, hisz
fiatal éveinket egymástól olyan távol éltek és mindig
abban a felelemben, vajon leírhatjuk-e egymást még egyszer.
Most itt a nagy kérdés, hogy vajon hogyan lehet-e jóval 2
akinek ezt szenvednie kellett és ennek a követeleményeit ^{csinálni}
még most is érzem a csontjaimban, mert meg a
csontunk, velünk is átfarott.

Végül szeretném megköszönni, annak az embernek
a munkáját, aki a szenvedések napvilágra
hozásában fáradozik.

szíves üdvözléssel
Teuerstein Jánosné

A következő történet is azért kívánczik ide, mert 51 évig élt Mocsoládon Beck Jánosné Pfaff Margit, így szülője sorsa a mi sorsunk is... Margit néni 1955-ben jött Alsómocsoládra férjhez. Édesanyját vitték ki Oroszországba, így ő ott, Magyarországon maradt családtagjai pedig itthon éltek meg a mindennapi stációkat. Margit néni nagyon hálás volt, hogy beszélhetett velem sorsukról és bízott abban, hogy felidézett emlékeit is közzé fogom tenni... Margit néni 2011. szeptember 7-én mesélt nekem dombóvári lakásukon...

Beck Jánosné – Anna, Margit és Márta édesanyja – **Pfaff Margit Tevelen született 1937. augusztus 26-án.** Édesanyja Pfaff Ferencné, született Füller Margit Závodon 1915. augusztus 30-án. Ő volt a málenkij robot egyik áldozata... Az oroszországi körülményekről Beckné Margit nénitől hallottam a legkevesebbet, érthető módon. 1944-ben ő még csak hét éves volt. Arra nagyon élesen emlékszik, hogy a kisbíró kidobolta, a 18 és 30 év közöttiek készüljenek, Hőgyészre vannak kirendelve. Ide lovas kocsikkal viszik őket, egy heti élelmet és ruhát vigyenek, mert Baján fognak kukoricát törni. Az indulásuk is nagyon emlékezetes a mai napig Margit néni számára. Előző este már a Tanácsházára kellett a felolvasottaknak menni, ott volt a gyülekező. Édesanyja ott is aludt. A Tanácsháza majdnem szemben volt az ő házukkal. Kora reggel anyukája hazaszökött, megfésülte három lányát, megfejté a két tehenüket és visszament. Tevel nagyon hosszú falu, de egészen a falu végéig kísérték a kocsikat a hozzátartozók. Anyukája két év után, 39 kilósan az első transzporttal visszaérkezett Magyarországra, komoly szívbjajjal, beteg. Egyik kórházból a másikba került. A gyerekeinek keveset mesélt a kinti eseményekről, azokat akkor ez a borzalom még nem foglalkoztatta. Édesanyja nagyon gyenge fizikumú volt már kezdetben, amikor kivitték őket. A konyhára került dolgozni. Egy év után a jószívű parancsnoka megszánta

és két gyereke mellé a háztartási munkák elvégzésére hozzánk rendelte. Ezt se bírta, így került haza. A „mesélő” Margit néni ezután már csak kevés időt töltött a családjával, 18 évesen férjhez jött Beck Jánoshoz Mocsoládra. Édesapja már akkor öt éve nem élt, édesanyja pedig még abban az évben meghalt... Nagyon keserves, bánattal és nélkülözéssel volt tele az életük korábban is, édesanyja hazakerülése után is...

Két különös történet...

Groll János bácsinak is volt jó oka az emlékezésre, két szempontból is: egyrészt, mert a misén ő volt a templomszolga – akkor úgy mondták: „dékány” – aki a gyertyákat meggyújtotta, eloltotta, és egyebet is segített Gábor Károly plébános úrnak, másrészt pedig édesanyja nevét is hallotta a felolvasott nevek között! A történetet több alkalommal is hallottam tőle... Az ő emléke szerint az akkori kisbíró, Szieber János a mise közben felrohant a kórusra, Szegedi János kántortanítót megállította az orgonálásban, majd a templom közepén, a négy padsor közötti átlóban megállva felolvasta a neveket, akiknek másnap menniük kell Sásdra! A karácsonyi szentmise ezzel befejeződött, az emberek kitódultak a templom elé, zúgolódtak, kiabáltak, sírtak, átkozódtak! Senki nem tudta felfogni, hogy ezzel a borzalommal miért nem lehetett megvárni legalább a mise végét! Akkor ugyan még senki nem tudta, hogy a „munka” nem Pécssett vagy környékén és nem két hétig fog tartani, csak rosszat sejtettek még azok is, akiknek a neve nem hangzott el!

Groll Mihályné sorsának alakulása, miután nem jelent meg Sásdon „munkára”... 1944. december 24-én, karácsony szent napján nagy hó esett Mocsoládon. Éjjel mégis négyen nekiindultak a járatlan, úttalan-utaknak: János bácsi öreganyja, édesanyja, nővére Mónika és ő. A magas hóban nehéz volt haladni, a legnagyobb megpróbáltatás mégis a szalatnaki töltésen követ-

kezett. Csak nagy nehezen tudtak rá felkapaszkodni, folyton visszacsúsztak. Reggel fél hétre értek oda, teljesen kimerülve. Aztán átmentek Mázára, ott egy ismerősük levitte őket a bányába, ahol biztonságban voltak. Négy nap múlva megérkezett öregapja, vitte a hírt, hogy elmentek a többiek... Sásdon derült ki, hogy édesanyja is – „Téves bejegyzés, Sásdon igazolva” címszó alatt – itthon maradhatott volna, ő is szerepelt a hazaküldöttek névsorában! Úgy tudom, a 18 és 30 év közöttieket vitték volna munkára, de mégis voltak ettől kivételek, pl. Mocsoládról Gerber Józsefet, Shpon Antalt és Schmidt Istvánt elvitték, pedig idősebbek voltak. Groll Mihályné is a kora miatt maradhatott volna itthon valószínű, mert a „gyerekesek” között nem volt feltüntetve a neve. Abban az időben még nem volt általános a telefon, a gyors keresés – körözés sem, így aki ott nem jelent meg – mint Groll Mihályné – annak „szerencséje” volt, tovább nem keresték! Attól az időtől kezdve azonban izgalmasan, „felborulva” alakult a család sorsa! Különböző helyeken, nagyon eltérő körülmények között töltötték idejüket. János bácsi édesanyja Szentgálon, a Bakonyban... Még korábban indulva: neki volt egy kézi kötőgépe, amivel nagyon szép dolgokat készített. A mágocsi Schumann kártolóék kartácsolták a gyapjút. Még távoli falvakból, mint a Bakonyban lévő Szentgálról is érkeztek Mágocsra dolgoztatni. Édesanyja kötött blúzaiból, munkáiból több darab volt a kártolónál, ezeket meglátták a szentgáliak és hívták falujukba a készítőt. Amikor megtudták körülményét, a munkán, pénzen kívül nyugalmat is ígértek neki. El is ment oda édesanyja, magával vitte leányát, Mónikát is...

A második különös történet elmesélője Vincze Józsefné Beck Margit. Ő 1924-ben Alsómocsoládon született, jelenleg is komlói lakos. Visszaemlékezett, mint mondta, „arra az időre”... 2011. szeptember 3-án, Alsómocsoládon mesélte nekem...

Ő is ugyanúgy kezdte a visszaemlékezést, mint a többiek, illetve Gábor Károly plébános úr... 1944 karácsonyának nagymiséje félbeszakadt, mert kihírdették, kiknek kell indulni egy kis munkára... Kocsikkal vitték őket Sásdra, az akkori bíró: Dicső Ferenc is elkísérte őket... A Járásbíróság udvarán volt a gyülekező. Délután összeterelték őket az udvarban, majd jöttek az oroszok, akik továbbterelték Pécs felé a népet. Három mocsoládi nő: **Feuerstein Andrásné Margit néni**- aki akkor már férjnél volt – és két 18 éves lány: **Beck Margit és Grób Anna** az udvar hátulsó felében szorongtak. A sokaságot elindították, ők meg ott maradtak állva, csomagjaikkal. Az utcán több sásdi „néző”, kíváncsiskodó asszony is végignézte és hallgatta ezt a borzalmas eseményt. A három mocsoládi nőhöz közel álló egyik asszony, egy sásdi villanyszerelő felesége sajnálkozva kérdezte őket a sötétben – időközben este lett – és 15 fok hideg volt, hogy van-e ott rokonuk, akihez be tudnának menni, mert kint megfagynak! Egyiküknek se volt Sásdon se ismerőse, se rokona, így az asszony a saját házába vezette őket. Ezután két hétig ők ott náluk elbújhattak a világ elől, enni, inni és szállást is kaptak – igaz, a földön feküdtek, de ez összehasonlíthatatlanul jobb sors volt, mint az „elhajtott” többieké! A villanyszerelőéknél két orosz katona is kvártélyt kapott, a kantinból ételmezt vittek a házhoz, így a „szökevényeknek” is volt mit enni. A mocsoládi „otthoniak” egyikükről se tudtak semmit. Két hét után úgy gondolták, elmennek a közeli Paléba, mert azt tudták, hogy „Postás” Feuerstein Kati néni lánytestvére ott lakik, rajta keresztül akartak haza üzeni, hogy jöjjenek értük! Nem ismerték Kati néni testvérét, szorult helyzetükben mégis elindultak. Ott is sok orosz volt, nem mertek maradni. Éjjel a

kerítésen átmászva visszamentek Sásdra. A hírt mégis megvitte Mocsoládra a paléi testvér, így három hét után Margit néni édesanyja egyik éjjel, a januári, havas, sötét éjszakában gyalog megérkezett és elvitte őt Mágocsra, a testvéréhez. Egy hét után Kaposvár volt a következő befogadó hely unokatestvérénél. Feuerstein Margit néni és Grób Annus is elkerült valahogyan Sásdról. Mindhárman nyár végére visszatértek Mocsoládra... Annus szakácsnőként dolgozott Sztankovanszkyéknál, aztán jött további sok rossz 1945-ben, 1946-ban, végül a kitelepítés, amikor végleg elszakadtak sokan szülőfalujuktól, régi ismerőseiktől. Margit néni 1949-ben férjhez ment, elkerült a faluból. Egy lánya és egy fia született, fia sajnos már nem él. Grób Annát és családját kitelepítették, Feuerstein Margit néni pedig Mocsoládon élte tovább az életét...

Összegyűjtöttem a málenkij robotot elszenvedők szabadulása utáni sorsát! Ezek is nagyon elszomorító, elgondolkodtató tények... **A tizenöt főből négyen meghaltak. Tudom ezt több falubelivel történt jóval korábbi beszélgetésből, valamint Nyakas Erzsike dokumentumai és Jerger Bözsi néni visszaemlékezése alapján. Spohn Antal és Bayerle János Groznijban, Reiber József és Schmidt István Foksányban halt meg. Utóbbi két haláleset helyszínét Jerger Bözsi nénitől hallottam.**

Az egy helyről érkezők nem azonos időpontban jöttek haza, különböző évben és hónapokban engedhették őket szabadon. Bayerle Erzsébetet 1949. november 30-án, Marchauser Maris néni 5 év után, pontos időpontot nem említett. Spohn Antalnénak, aki nem azonos lágërben volt velük, 1948. július 22-e szerepel debreceni keltezésű papírján. A többiek megérkezése idejéről nincs adatom. A megélt borzalmak után vagy kitelepítették, azaz áttelepülésre kötelezték őket illetve családjukat, vagy „kivételezettek” lettek, tehát maradhattak...

Az „áttelepülésre kötelezettek” névsorában szerepelnek a következők:

Beck János (1908), aki 1946-ban betegen hazaérkezett a lágereből, itthon meggyógyult, majd 1948-ban feleségével Beck Jánosné Pilch Katalin (1911) és fiuk, Beck József (1931). A kitelepítés újabb megpróbáltatása várt rájuk.

Marchauser Mária (1925) – akkor még málenkij roboton volt. Édesapja Marchauser György (1902), édesanyja Marchauser Györgyné Scheiber Erzsébet (1905) és öccse Marchauser János (1929) is a többi mocsoládival együtt bevaгонírozásra került... Maris néni Dombóvárra ment a lágereből özvegy nagynénjéhez, haláláig ott is lakott...

Eibech Mária (1922), szüleivel együtt: Eibech Sebestyénnel (1900) és Eibech Sebestyénné Bucslis Annával (1899) a kitelepítettek névsorát szaporította. Alsómocsoládon rokonaira nem találtam, a visszaemlékezők se tudtak róla...

Taller Gyula (1900), felesége Taller Gyuláné Gerber Erzsébet (1902) és **Taller Erzsébet** (1923). Kitelepítették őket, így apa és leánya se úszta meg a második megpróbáltatást...

Bayerle János, aki 1946-ban kint meghalt, nem szerepel a névsorban, de felesége, Bayerle Jánosné Feig Mária (1904) és leánya Bayerle Erzsébet (1924) igen. Erzsébet férje, Szieber Imre (1920) szintén a kitelepítettek között szerepel, valamint két gyermekük, Klára és Károly is...

Grób Annát és családját is kitelepítették 1948-ban...

Jergerék nincsenek a kitelepítési jegyzékben, mert ők már Komlón laktak akkor, de Bözsi néni elmondása szerint ugyanakkor, azaz 1948. május 18-án lettek Dombóváron bevaгонírozva, itt töltöttek el két napot. Azt is mesélték neki szülei, hogy Gaál Anna tejes kannában csirkegulyást vitt nekik az állomásra, hogy ne éhezzenek! Ezzel a családdal voltak ők baráti kapcsolatban... **Bözsi néni** rokonokhoz Alsómocsoládra jött haza, de kérvényezte, hogy a szülők után mehessen férjével együtt.

Négy hónap után indultak útnak...

Az irat dátuma: Budapest, 1948. március 13.

„A kivételezettek”, azaz az áttelepítésre kötelezettek névsorából kivettek között szerepel:

Spohn Antal (1904), aki kint meghalt és felesége Spohn Antalné Kintner Teréz (1915), aki visszaérkezett szülőfalujába, valamint leányuk Spohn Mária Magdolna (1937) is maradt.

Bayerle Anna (1925) Szieber Ferencné néven szerepel, ők 1947-ben kötöttek házasságot. Férjével együtt ők is a „kivételezettek” névsorában szerepelnek.

Gerber József (1914) és felesége Gerber Józsefné Bayerle Mária (1920)

Bayerle Erzsébet (1922) és édesanyja Bayerle Jakabné Schumann Margit (1899).

Jauch Éva (1922) neve is itt szerepel.
Ez az irat Budapesten, 1948. júniusi keltezésű.

Reiber Józsefről és Schmidt Istvánról nem sikerült lágerbeli adatokat vagy kis epizódokat gyűjtenem. Reiber József volt a legidősebb, akit a faluból elvittek málenkij robotra. Csak Jerger Bözsi néni emlékezett arra, hogy Schmidt Istvánt és Reiber Józsefet betegségük és gyengeségük miatt indították vissza marhavagonban a lágertől és Foksányig jutottak, ott is haltak meg...

Az Alsómocsolád község „hazabocsáttattak” névjegyzék nevei mellett fel van tüntetve az ok is, pl. konkrét betegségük, ami miatt itthon maradhattak. Ezeket kegyeleti megfontolás alapján kitakartam. Csak néhány hazabocsátó indokot emelek ki közülük: pl. gyermekes anya, beteg, tüdőgümőkór, vagy gyermekágyas anya, gyermeke meghalt, műtét, gyomor-süllyedés, rokkant, ízületi csúsz stb. Gábor Károly plébános úr

Historia Domus 1944. karácsonyi bejegyzése arról tanúskodik, hogy egy érmet adott minden, „munkára” induló személynek. Mivel Mayer Antalnét (1914) se vették nyilvántartásba Sásdon málenkij robotra, mert két gyermekes anya, ezért az ő megáldott Mária érme olyan sok viszontagságon nem ment át, mint az elhurcoltaké. Ugyan őt és családját kitelepítették, sok rossz érte őt is, de megőrizte és halála után a mai napig Németországban őrzi tovább fia ezt a csodálatos kis ereklyét! Kérésemre hozta el az idén 85 éves Mayer János 2016. május 8-án, amikor még egyszer ellátogatott szülőfalujába... A Mária érem a templom lépcsőjén, fényképezőgépem tokján látható...

Az 1950-es évektől a Mocsoládon maradt németek vagy a lágerből visszatérők éltek a falusi emberek küzdelmes életét. Éltek ugyan, de kisebbségi érzésben, a fájó események kibeszéletlensége miatti szorongásban. A családapák családjukkal folytatták a közös sorsot, a lányok férjhez mentek, családot alapítottak, gyerekeik, majd unokáik születtek. Szinte soha nem beszéltek nekik a történekekről vagy csak nagyon keveset. Már nem először hangzik el: nem beszéltek, mert nem beszélhettek! Félték! Teljesen belesimult az életük a pár évre itthagytott alsómocsoládi életbe, ki-ki közülük családja lehetőségeihez mérten jobb vagy inkább szerényebb anyagi körülmények között élt. Sem ők, sem családjuk nem beszélt németül, csak a legszűkebb családi körben, mert nem akarták német mivoltukat azok után másokban még emlékezetbe hozni se... A kitelepítettek első generációjának mindent újra kellett kezdeni! Ha a családfő mesterember volt itthon, azt ott kint tudta kamatoztatni. Aki korábban földműveléssel foglalkozott, az Németországban nem jutott földhöz, nem voltak szerszámai, állatai, gépei, így abbéli tudása elveszelődött. A német gyáripárban segédmunkások lettek, de akárhogyan is, a romokban lévő Németországot segítettek újjáépíteni. Kitartásuk és szorgalmuk révén az 1960-as évek végétől már szép autókkal jöttek haza látogatóba,

s attól kezdve 4-5 évente viszonylag rendszeresen visszajártak Alsómocsoládra. A kezdeti, keserves németországi évek után az itthoniaknál jobban éltek. Gyerekeik már nem, vagy csak elvétve tudnak magyarul... Sajnálatos tény ez mindkét csoport – az itthon maradottak és a kitelepített németek, – de legfőképpen Magyarország számára...

Az előbbieken említett Mayer János 2008. május 18.-ra, az alsómocsoládi németek kitelepítése 60. évfordulójára érzeit versben fogalmazta meg és sok éves levelezésünk egyik legszebb leveleként elküldte nekem. Csak néhány versszakot idézek belőle, ezek is érzékeltetik a kitelepítettek sorsát! Mayer János gondolatai kevés szóval sokat mondanak...

„...Az elűzés kelyhe eltávozott,
De tartalma olykor keserű volt.
Németországban újra kellett kezdeni,
A depressziót azonban le kellett küzdeni.

Dolgoztunk mi éjjel – nappal,
Mint ahogy ez vérünkben van,
Lelkesedve, bátran éveken át,
Az újrakezdés sikerrel járt.

A házakat paprikatelepülésnek, v. utcának nevezték,
Melyeket az elűzöttek építettek vagy vettek.
„A legjámborabb sem tud békében élni,
Ha az a gonosz szomszédnak nem tetszik.”

Az új házak irigységet keltettek,
A kocsmában csúnyákat beszéltek.
Otthon mi voltunk a büdös svábok,
Itt pedig mi voltunk a magyar cigányok...”

Az alsómocsoládiak málenkij robotja felderítése alkalmat adott nekem arra, hogy az általam se ismert történelmi hátteret, a II. világháború végét követő időszak témánkat érintő történéseit tanulmányozzam. Most itt csak azt a legfontosabb, idevágó tényt jegyzem meg, hogy az 1990-es években megkötött magyar-orosz egyezmény alapján az orosz államadósság költségéből nagy összeget leírhattak az oroszok arra a célra, hogy hadisírokat ápolnak, emlékhelyeket állítanak fel. Sor is került erre országuk sok pontján, bár ez közel sem az összes lágert és temetőt jelenti. Az emlékköveken az orosz felirat mellett egységes magyar szöveg is olvasható, ezt a zárandók és kutatóutak fényképei is dokumentálják: „Itt magyar hadifoglyok és internáltak nyugszanak, a II. világháború áldozatai.” A Pécssett működő Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre, röviden Német Kör szervezett és egy-egy kis csoporttal eddig három alkalommal megvalósított. 2009-ben a Donyec-medencébe, 2012-ben az Uralba és 2016 nyarán a kaukázusi térségbe utaztak kutató és kegyeleti útra. A következőket tudtam meg: az eltelt 70 év alatt nagyon sok temetőt felszámoltak, lakóházakat építettek rájuk, bányász vidékeken meddőhányók magasodnak rajtuk, vagy méteres gaz fedi a tömegsírokat a mezőn illetve az erdőben. A lágerek barakkjait lebontották, néhol a hadifoglyok által épített épületek még megvannak. Az Ufa melletti Oktyabrszkijból ilyen képeket mutatott meg nekem Rozsnyai Ilona projekt koordinátor Pécssett. A Kaukázusban, a csecsenföldi Groznijban az 1701-es láger, ahol mocsoládiak is éltek, a temetőkkel együtt a közelmúlt háborúiban megsemmisült, illetve a lágertemetőt ledózerolták. Fényképeket kaptam erről a területről is, mint ahogyan a korábban említett baskíriai Ufa környékén lévő, a baskír-tatár határon található Oktyabrszkij fűrésztelepe meglétéről. A barakkok helyén ma garázsok állnak. Nekem ezekről az utakról azért volt különösen fontos hallanom, mert csak ezekből, mint „mesélésből” lehet

fogalmunk a kinti , igaz, csak 70 évvel későbbi viszonyokra, ami nagyon sokunkat érdekel... A mi elhurcoltjaink is ezeken a területeken raboskodtak, ők is megjárták Groznijt, Ufát és Oktyabrszkijt is...

A Német Kör az emlékév alkalmából még két történelmi zárandokutat szervez 2016 év végén: egyet Romániába és egyet a Felvidékre, hogy a résztvevők emléktáblát helyezhessenek el, találkozhassanak túlélőkkel és letehessék az emlékezés virágait. Eleonóra engedélyével három kép látható kiadványomban, melyeket korábbi útjaikon fényképeztek. Ők hívták fel a figyelmet a „Lágerjárat” Vagonkiállításra, mely minden érdeklődőt hív Pécsre 2016. 11. 25 és 2017. 01.25-e között, hogy az egykori marhavagon és a benne vetített filmek, anyagok mindannyiunk emlékezetébe véssesse az eddig elhallgattatott, de mostanra napvilágra került **Hiányzó láncszemeket** saját történelmünk egy szeletéről...

Nagy öröömre szolgált, hogy Alsómocsolád pályázatot nyert a málenkij robotot elszenvedők tiszteletére országosan egységes emléktábla felállítására és méltó avatására. 2016. november 26-án történt meg az ünnepélyes emléktábla avatás. Így a templomkertben ezután már három kegyeleti névsor emlékeztet a múlt tragikus eseményeire...

Az alsómocsoládi emléktábla avatásán elhangzott ünnepi beszédem...

Kedves Ünneplők, kedves Barátaim!

Azért gyűltünk ma itt össze a templomkertben az I. és II. világháborús emlékművek szomszédságában, hogy az 1944 karcácsonyán a málenkij robotra igazságtalanul elhurcolt 15 egykori alsómocsoládi falubelink emléke előtt tisztelegjünk, megkésve ugyan, de nagy szeretettel emléktáblát avassunk, közösen emlékezzünk rájuk!

Több évtizedet kell most időben visszamennünk, ha a „miértre” és főleg a „hogyanra”, a mai napig nyitott kérdésre szeretnénk választ kapni! A miértekre az a válasz, hogy a II. világháború után ez megtorlás, politikai tisztogatás, a kollektív bűnösség elvének alkalmazása volt az oroszok részéről a németek felé hazánkban. Kellott a munkaerő is a Szovjetunió újraépítésére, és a hadifogolylétszámot is ki akarták egészíteni. A Szovjet Állambiztonsági Bizottság 1944. december 16-i 7161. számú határozatán alapszik az a parancs, melyben a Vörös Hadsereg 1944. december 22-én 0060. számú parancsaként elrendeli málenkij robotra, egy kis munkára összeszedni a német nevű férfiakat 17-45 éves korig és a nőket 18-30 éves korig! Ilyen elvek alapján került málenkij robotra több százezer személy között 3-5 év kényszermunkára az alsómocsoládi, német nevű 15 honfitársunk is, Kárpátaljáról és Erdélyből pedig a németek mellett a magyarok, akik csak azért, mert magyarok voltak és ott magyarnak vallották magukat! A kárpátaljai Szolyván pl. 9 ezer ártatlan magyar férfinak kondíthatjuk meg a lélekharangot az emlékpark kápolnájában... Minden elhurcoltat ártatlan emberként vitték el és rabszolgaként dolgoztattak, akik bűn nélkül bűnhődtek, önhibájukon kívül éltek át a poklot... Az Alsómocsoládról elhurcoltak akkor 18-19 éves lányok, kétgyerekes fiatal családanyák, családapák vagy fiatal férfiak voltak. Ott és azután is siratták fiatalságukat, sajnálták, hogy nem vehettek részt gyerekeik értelm kibontakozásában. Volt olyan asszony is közöttük, akinek közben itthon meghalt a fia, még elsiratni is csak jóval később tudta... A „hogyan is szenvedtek az elhurcoltak” kérdésre a Mocsoládról származók testi megpróbáltatásaiból most csak néhányat idézek, hogy a ma szinte hihetetlennek tűnő tényekről halvány elképzelésünk lehessen! 1944. december 25-én, a karácsonyi szentmisén 42 német nevű személyt „egy kis munkára”, málenkij robotra szólított fel a kisbíró! Egy kétgyermekes fiatalasszony, már meg se jelent más-

nap a gyülekezőn, hanem elszökött a faluból... 26-án Sásdról 24 személyt visszaengedtek „betegség és gyermekes anyák” címszóval. Egy fiatalasszony és két fiatal lány pedig Sásdon lett „szőkevény”! A 15 áldozat a többi hasonló sorstárral együtt marha vagonokban egy hónap alatt ért ki a kaukázusi Groznijba, a mai Csecsenföld fővárosába, vagy a még távolabbi Donyeck környéki Horlovkába, ahová egyik társuk egyedül jutott el és szerencsére haza is került! Aztán később a Dél-Ural területén lévő baskíriai főváros, Ufa következett majdnem minden mocsoládi fogoly számára, végül pedig az onnan távolabb levő Oktyabrszkij település a baskír-tatár határon. Fűtetlen barakkokban, zsúfoltan helyezték el őket, örökös fázás, a még borzasztóbb éhezés, malária, tífusz, tetvek, poloskák, erős fizikai munka bányában, olajvezeték számára árokásás, fahordás várt rájuk ott éveken keresztül. Ha a pufajkájuk nadrágszárába éjjel a környező területekről nem loptak volna krumplit, csicsókát és azt közösen el nem osztják, vagy a kontyukba nem rejtenek egy-két szem paradicsomot, ha nem gyűjtik össze az eldobott krumpli héjat a szemétből, többen haltak volna éhen közülük! Hírt alig adhattak magukról, a levelek ritkán értek haza, az itthonról küldött aggódó levelek se értek célba! Akik nem bírták a fizikai munkát, lesoványodtak, megbetegedtek, azokat az első év végén ugyancsak marhavagonokban hazaküldték. Bayerle Anna és Beck János így ért haza, Schmidt István és Reiber József viszont csak a Romániában lévő nagy fogoly elosztó állomásig, Foksányig jutott. A végelgyöngülteket kitették a vagonból és ott haltak meg. Sírjaik hol vannak, közülünk senki nem tudja... Mint ahogyan azt se, hogy a Groznijban meghalt Spohn Antal és Bayerle János hova lett eltemetve... Az utóbbi négy év kutató, kegyeleti és zarándokútjai, mint amelyekről a Pécsi Német Kör jóvoltából hallottam, mutatnak be lehetséges helyszíneket. A német állam több hadisírt gondoz, és az 1990-es években megkötött orosz-magyar államadóssági egyezmény

alapján nagy összeget fordított az orosz állam a területén lévő hadisírok ápolására. Ez sajnos közel se érinti az összes emlékhelyet, már a hosszú idő eltelte és a magára hagyott területek okán se! Van, ahol a lágerek és temetők nyomai fellelhetők, van, hogy a sírokat eldózerolták vagy lakótelep épült rájuk, olyan hely is van, ahol az emlékhely környékét visszavette a természet: a tajgaerdő fái között található vagy a mező magas füve borítja be a tájat. A felállított emlékköveken az orosz szöveg mellett egységes magyar felirat is olvasható: „Itt magyar hadifoglyok és internáltak nyugszanak, a II. világháború áldozatai.”

Az életben maradt elhurcoltak számára öt év után megnyílt a hazafelé vezető út... Újra marhavagon Máramarosszigetig, onnan Debrecenig, ahol mindannyian 20 Ft-ot, egy propaganda könyvecskét, orvosi vizsgálatról papírt és „biztatást” kaptak, hogy ami az elmúlt évek alatt történt velük, arról senkinek ne beszéljenek! Az attól való félelem, hogy elviszik őket Szibériába és a család is bűnhődik, igen hatásos volt! A hazaérkezettek nem beszéltek, mert nem beszélhettek! Félelemben, kisebbségi érzésben, megalázva, hosszú évtizedekig még a családjuknak se meséltek az átélt rémségekről semmit, vagy csak nagyon keveset. Hallgatott az elhallgatott történelemről az egész ország! Nem foglalkozott a málenkij robot tényével és az elszenvedőkkel se a rádió, se az újságok, a tankönyvekben meg sem volt említve! Mint ahogyan az se vált széles körben ismertté, hogy az éppen hazaérkezőket itthon milyen újabb döbbenet várta! Volt olyan kislány, aki nem akarta elfogadni anyját, mert már nem tudta 5 év után felidézni se az alakját, neki a nagymamája volt a minden! Volt, akinek házában már mások laktak, szüleit kitelepítették, volt, aki rokonainál húzhatta meg magát és szülei után ment. Többen a faluban maradtak családjukkal, s szó nélkül, belesimulva az akkori mocsoládi küzdelmes élet mindennapjait élték. Visszatértek 1944-ben kényszerből itt hagyott gyerekeikhez, az egyedülállók vagy megözvegyültek

később önálló családot alapítottak és eközben, meg még évtizedekig az elviselt éveket mély hallgatásba burkolták. Ezért van az, hogy a történekről napjainkban is országszerte készülő kiadványok személyes visszaemlékezést, hosszabb átélt történetet ritkán tartalmaznak, csak a leszármazottak, rokonok emlékfoszlányait, jó esetben a még fellelhető dokumentumokat... Szerencsére a rendszerváltás után megindultak a kutatások, az utóbbi időben pedig számos tanulmány is megjelent az addig elhallgatott tényekről! Az utóbbi 4-5 évben zarándok és kegyeleti utak beszámolóí és a tudományos kutató munkák hozzáférhetővé váltak, a GULÁG emlékév programjai révén a média hírt adott mindenki számára! Sajnos, mára már nagyon kevés túlélő tudna mesélni az átélt borzalmakról, mert azóta eltelt 70 év, s ők kiköltöztek a temetőkbé! Ha élnének, az ő emlékezetük is halványodott volna... Az alsómocsoládi túlélők közül szerencsés a ma még nagyon jó memóriával rendelkező, egyetlen élő: Jerger Bözsi néni Németországban, aki 2016. decemberében 92-ik életévébe lép!

Kedves Barátaim! Önkéntelenül felmerülhet bármelyikünkben a kérdés: „Miért késtünk mi eddig?” illetve: „Hol voltunk mi, mire vártunk 70 évig?” A válaszok kimondása helyett inkább egy többször hallott, súlyos mondatot idézek: „Az a nép, amely nem ismeri történelmét, arra ítéltetik, hogy újra átélje azt!” Nagy örömömmre szolgált, hogy a mai napon közösen emlékezhettünk történelmünk egy eddig ismeretlen szeletére, emléktáblát avathatunk és ezzel tiszteleghetünk ártatlanul szenvedő falubelijeink emléke előtt! A magyar Országgyűlés 2012. május 21-én a Szovjetunióba hurcolt magyar politikai rabok és kényszermunkások emléknapijává nyilvánította november 25-ét. Mi ma emlékezünk, az emléktábla pedig ezután emlékeztet! Büszke vagyok arra, hogy ma itt vagyunk, mindezeket valódi történelmi igazságtételnek ítélem meg...

Dokumentumok:

BELÜGYMINISZTERIUM TITKÁRSÁGA
IGAZGATÁSI OSZTÁLY
Budapest.V., József A.u. 2-4.

Ügyszám: 10-33289/90

Nyugdíjfolyósító törzsszám: 162-9688-5 nyugdíjnyelvése

HATÓSÁGI BIZONYÍTVÁNY

A Belügyminisztérium a 72/1989. /VII.4./ MT rendelet 2. § /1/ bekezdésében és a 104/1989. /X.4./ MT rendelet 1 § /1/ bekezdés d/ pontjában foglaltak szerint NAGY JÁNOSNE

7345. Alsómosolád, Pákoči u 73.

szám alatti lakos kérelmére

tanulmánylatokat

alapján

igazolja, hogy NAGY JÁNOSNE

7345. Alsómosolád, Pákoči u 73.

szám alatti lakos

1944 december 1 - 1949 november 30.

közötti időszakban személyes szabadságot korlátozó intézkedés /SZU-ba szállított polgári személy/ alatt állt.

Ezen Hatósági Bizonyítvány nyugdíjkiadás céljából került kiadásra.

A Hatósági Bizonyítvány tartalmával kapcsolatban fellebbezésnek helye nincs.

A Hatósági Bizonyítványban szereplő adatok megváltoztatását annak kézhezvételét követő naptól számított 30 napon belül a Pesti Központi Kerületi Bíróságtól keresettel lehet kérni. A keresetet 3 példányban a Belügyminisztérium Titkárságához /Budapest 1903. Postafiók 314./ vagy a Pesti Központi Kerületi Bírósághoz /Budapest 1887. Postafiók 28./ lehet benyújtani.

B u d a p e s t, 1990 május 28.

1990. május 28. Dr. Tütös Sándor /
Igazgatási Osztály vezetője

Bellügyminisztérium

B u d a p e s t

Tisztelt Bellügyminisztérium !

Alulírott, de itt is megnevezett

Nagy Jánosné sz.:Bajerle Erzsébet

Alsómecsolád,1922.december 9.

a-:Schumann Margit

édesapám:Bajerle Jakab

Lakáson:Alsómecsolád,Rákóczi u.73.

tisztelettel kérem,sziveskedjenek részemre határági bizonyítványt kiadni elhurcolásomról.

Alsómecsolád községből 1944.december 26-án vittek el

előbb Pácsra majd Örösszországba kerültem több helyiségben.

1949 .november 26-án jöttem haza,Denrecenben igazolást kaptam

amikor odaérkeztünk,de elveszett.

Velem együtt voltak : Lakatos Jánosné sz.,Dern Katalin

7342.Mágocs,Rákóczi u.34.

László Istvánné sz.:Jauch Éva

7345.Alsómecsolád
Rákóczi u.66.

Saját jegem részesülök nyugellátásban a törzesszámom:162-96888-3

havi összege: 3e89 Ft .

Mágocs,1989.szeptember 25.

Köszönettel: -
Nagy Jánosné
Nagy Jánosné
7345.Alsómecsolád
Rákóczi u.73.

A szöveg eredeti írása gépelt sorokkal:

Kelt: Ural 1948. é IX. hó 15-én

A hadifogoly közleménye: Szeretett Kedves Kati és Kedves rokonok! Szeretettel tudatom velük a lapot amit a Kati juli. 16 án írt azt aug. 29.én megkaptam. Drága Katókám nem tudom leírni azt az örömet amit éreztem mikor lapodat megkaptam hogy ilyen hoszu idő után te is még rám gondolsz... Drága Katókám énis nagyon sokat gondolok rátok és nemis tudom elfelejteni azt a sok szép napot amit oda haza együtt boldogan eltöltöttünk. Kedves Katókám örömmel olvastam hogy mindnyájan oda haza együtt vagytok és hogy a gyerekek is már olyan nagyok már megsem ismerem őket mire haza jövök már nagyon kíváncsi volnék mindenkire és mindenre hogy hogy is van oda haza. Drága Katókám hogylétem felől nemsokat írhatok a lányokkal sgoromal egészségbe együtt vagyunk és várjuk a felszabadulást ami talán most majd hamarosan megjön. Kedves Katókám írjatok töbet és töbször nesajnáljátok azt a pár percet mert nekem azzal sok sok boldog orát csináltok... Most pedig zárom soraim mert már éjfélt után van már mindenki piheni tért Isten veletek. Üdvözetem és csókjaimat küldöm a mesze távolbol a boldog viszontlátásig szerető rokonuk Erzsike
Írjanak sokat.

Spohn Antalné, Spohn Antal és a kis Janika

Spohn Antal

Baranya megye
Mád járás
Mád községi kerület

HALOTTI ANYAKÖNYVI KIVONAT

Enk az okirattal a halottgob, azonos nem tarthatják vissza,
hiszen a szükséges adatok kijoztasu után tartoznak az
a feltet azonnal visszaadni.

Kialitva az 1902. IX. tvr. 11. §-a értelmében egy példány-
ban, Hitekesletesen.

20/a. sz. minta az A. n. 17. §-ához.

5128—24. raklári szám.
Nyomtatványok 1. 1000. Állami Nyomda, Bp. 1902—2000.

Folyozám: 27.1902.
Speiss Antal
 (a halott család és utóneve)
Mád városban
1902. július 4. n született*
 éves, hónapos, napos
 foglalkozású,
alkoholizáció lakos,
Baranya városban
1902. év július hó 11. napján
halálra ítélt
 (a halál oka ideje beírvél)
 meghalt.
 Szülei: Leopold Speiss
Róza Speiss
 Házastársa: Elvira Speiss

* Ide a halott születés helye és ideje lesz beírva.
amennyiben az anyakönyvi Helyzet, és az anyakönyvi Helyzet
halott születés helye és ideje beírva van.

Megjegyzések és utólagos bejegyzések:

Kiállítottam a Mád anyakönyvi kerület halotti anyakönyvéből.
 Kelt Mád 1902. július 11. hó 11. n.
 P. H. L. Speiss
 anyakönyves

* A halott születés helye és ideje beírva van.
amennyiben az anyakönyvi Helyzet, és az anyakönyvi Helyzet
halott születés helye és ideje beírva van.

J e g y z 6 k ö n y v .

Készült Mágocsan a községi Tanács Vb. irodájában 1951. április hó 2-án.
Jelen vannak az alulírottak :

A jelen levő Lakatos János mint volt szentamu kijelenti, hogy látta Kesz-
huzsba 1945. dec. 24-én reggel 6 órakor az ottani lágerba betegségbe
meghalt Spon Antal volt mocsoládi lakos.

Mást a tárgyra vonatkozólag előadni nem kíván.

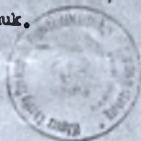
Jegyzőkönyv felolvasás után lezavart és aláíratott.

Kéft.

Radványi János
Halkovics István

Lakatos János

az aláírást igazoló tanúk.

Pk. I. 333.919/1952/ A budapesti közp. járásbírósg.

V á g z 6 s .

Spon Antal hptnarknyilvántartási ügyb-
n bíróság évv. Spon Antalné kéréstét mellék-
leteivel együtt a 6600/1948. Korm. sz. rendelet értelmében azon végzés
jegyzőre érkeztetése után a járásbírósgához
vina illetékes bíróságghoz átteszt.

a 2006-12.200/1948. Korm. sz. rendelet 4 §-a szerint az eljárás azon já-
rásbírósg kistérségi illetékessége alá tartozik, amelynek területén
az elítéltek utolsó bolgöldi lakóhelye volt; az 6 §-szerint pedig el-
térő rendelkezések hiányában az eljárásra a Pp-nak a járásbírósgai pe-
res eljárásra vonatkozó rendelkezései irányadók;

A kérelmező előadás szerint az elítéltek utolsó bolgöldi lak-
helye

Amennyiben pedig a Pp.163 §-a 3. pontja és 80 §-a értelmében
hivatalból figyelembe veendő porgátló körülmény képm. sz. hogy a bi-
rósg nem illetékes, továbbá, mert a 6600/1948. Korm. sz. rendelet 1 §-a
értelmében a hivatalos porgátló körülmény fennforgása esetén a be-
advány hivatalból az illetékes bíróságghoz teszt, a bíróság a ren-
delkedés réss szerint határozott.

Budapest 1952. június 19.
L. I. /1. v. kiad. ért. /1. nek kerülendők Dr. Somogyi Béla. mk. önkf. titkár.
2/0. csatolmány. 0-K. Jbíró, elnök, önkf. titkár.
So: 0. nap.

Sáadi Járási Anyakönyvi Felügyelőtől.
952-84/1953.

Tárgy: Spéhn Antal alsóecseléi velt lakás helytaknyilvánítása.

V é g h a t á r o s a t .

A 9/1952.B.M.sz.utasítás 164.§.-ának /2./bekelésében biztosított joggal fogva, az A.U.54.§.-ának /5./, valamint 139.§.-ának /5./bekelésében foglaltak szerint elrendelem, hogy a mágyosi anyakönyvi kerület 1953.évi halotti anyakönyvében folytatlagos sorsszá alatt Spéhn Antal halálását az alábbiak szerint anyakönyvezzo:

Felvésszám:

A halálens helye:

A halálens ideje:

A halott családi és utónve:

Neme:

Családi állapota:

Foglalkozása:

Lakóhelye:

Születési helye:

Születési ideje:

Szüleinek családi és utónve:

Házaságának családi és utónve:

Házaságkötésének helye:

Házaságkötésének éve:

A halál oka:

Megjegyzések:

A bejegyzés ideje, aláírások:

Bejelentő:

Anyakönyvesztő:

.....

Groznyik/~~anyakönyv~~/Orrosszág/

1946.január 15.

Spéhn Antal

férfi

més

mezőgazdasági munkás

Alsóecselé

Mágyos

1904.julius 4.

Spéhn János, Csorna Törzs

Gintner Törzs

Mágyos

1932.

végelgyengülés

Sáadi járásbírósság 429/1952-2 szám/

/Sáadi járási felügy.952-84/1953.sz./

1953.év június nap.

.....

Felhívon anyakönyvvezető figyelmét, hogy a bejegyzéssel kapcsolatban az alábbi adatszolgáltatási kötelezettségnek tnyen eleget:

- 1./Az elhalálosást a saját hatáskörében vezetse be a születési és a házasági anyakönyv megfelelő bejegyzésének utólagos bejegyzések rovatóba,
- 2./az A.U.176.§.-ának /5./bekelésére értelmében a 32.sz.mintán értesítse a sáadi járási Rendőrkapitánysság mellett működő katonai nyilvántartót,
- 3./az A.U.177.§.-ának /3./bekelésére értelmében ugyancsak a 32.sz.mintán értesítse a sáadi járási Rendőrkapitánysság bejelentőhivatalát,
- 4./az A.U.179.§.ában előírt népszegnelmi statisztikai adatszolgáltatási kötelezettségének is tnyen eleget.

Ezen véghatározatom, mivel az felek érdekeit nem sérti, jegerőre emelkedésre való tekintet nélkül végrehajtható.-

M e g e k e l e s .

A rendelkező részben közölték szerint kellett eljárni, mert a sáadi Járásbírósság Pk.429/1952-3 száma végzésével a 429/1952-2.sz.végzés 1953.január 7.

én je.örre emelkedett:

Jelen véghatározaton ellen egyébként a véghatározat készenítését követő naptól számított 8 nap alatt a megyei Anyakönyvi Felügyelőhöz címzendő, de a járási Anyakönyvi Felügyelőnél azóban, vagy írásban benyújtható felülbiztosítással lehet élni.

Ezzől értesítést kapnak:

- 1./Spóha Antalné szül.Cintner Ferenc győrei lakos tudomásulvétel végett,
- 2./a mágyesi állami anyakönyvvezető azzal, hogy a bejegyzést fogadtatásán, majd ennek igazolására egy darab asszisztens által utaltatott mellett 8 napon belül tegyen jelentést. Jeleztes azt is, hogy adatok-ellenőrzésnek alávetett-e azokat.

Szék, 1953.évi június hó 22.én.

Almás
 /Kovács István/
 J. akvi. felügy.
 Hszys

38939

...../194... szám

Sorozám. **9/0.2.1.**

Igazolvány

hadifoglyagból hazatért részére.

E fontos személyi okmányt a hatóságok el nem vehetik és vissza sem tarthatják. Tulajdonosa saját érdekében őrizze meg, mert pótolni nem lehet!

A hazatérti neve: **Ipán Antalné kintnes néni civil**
 Anyja neve: **Higlmann Anna** állampolgársága: **Magyar**
 Születési helye: **Alsomosolad** szül. év, hónap, nap: **1915. június. 25**
 Családi állapota: **járás** foglalkozása: **háztartás**
 Elhagyott hazai lakóhelye: **Alsomosolad**
 Nevezeti, aki mint **katona** — kiegészítő munkaszolgálatos — levén — **polgári szemlé*** hadifoglyagban volt **Magyarország Alsomosolad** utca szám alatti lakóhelyére áthelyeztettem.

194... évi **1948. JÚL. 22.** hó án.

Miner
 a kiadatlak vezetője.

Megjegyzés: A hazatérti című díjmentes utazási igazolványt kapott, ezért ez az igazolvány utazásra nem jogosít.

*) A meg nem felelő rész törölendő.

98-4844/1946. H. t.

Hámangósi H.

Mikor és hol esett foglyagba: **1944. december 26**
Alsomosolad
 Melyik fogoly táborból érkezett: **1030**
Storbörchen helyiségnév
 Pokróc:
 Köpeny:
 Felsőruha:
 Alsónemű:
 Cipő vagy bakancs:

E. J.

Ezek és egyéb hadifoglyagból hozott kincstári ruházat a 27.196/Eln. 1946. H. M. sz. rendelet értelmében a hazatérti személy tulajdonos, tőle el nem vehető.

20. FORINTOS GÉPESLEGESLETEN BESZESÜLT

Taller Edit Gyula bácsi családjával Wurtzenben

Jauch Éva és leánya László Éva

Jerger Erzsébet, a férje és kislányuk

Bal oldalon Tállér Gyula, mellette leánya és a mocsoládi rokonság

Jerger Bözsi néni és családja László Événéknál...

A kutatócsoport az Uralban... (A Német Körtől)

Oktyabrszkij: kegyeleti koszorú és csokrok az emlékezés helyén...
(A Német Körtől)

Groznyj, fénykép és virágok a 1701-es láger eldőzerolt temetője helyén...
(A Német Körtől)

A Mária-érem...

Történelmi Zarándokút 2016 Erdély - Románia

2016.10.21. - 2016.10.25.

„Léttam rabok, nem tudják igazán fölfigyelni az egészre. Számukra a mai világhoz lépeget lehetetlenültség az, amit elmondtam nekik.”
(H.A. egykori elhurcolt)

„A Magyar Országgyűlés a 1009/2015 (I.20.)-i határozatában a 2016-os évet a Szovjetunióba hurcolt magyar rabok és kényszermunkások emlékévének nyilvánította.”

A Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre (Német Kör) az Emlékvé alkalmából történelmi zarándokutat szervez az egykori átrakóállomások érintésével Romániában.

A történelmi zarándokút célja a Malenkij robotra hurcoltak útjvonalán eljutni, és emléktáblát elhelyezni azokon az átrakó helyeken, ahonnan a keskeny nyomtávú sínekkel a széles nyomtávú közlekedő vagonokba terehék át a foglyokat, és vittek tovább a Szovjetunió különböző területeire. Az úton résztvevők olyan történelmi ismeretekhez jutnak a kúrbektatott határon túli területi megállóhelyein, melyek a II. Világháború utáni történelmi múltról beszélnek: határon túli gyűjtőtáborok, leszármazottak, túlfelők, emlékhelyek. Az egykori átrakóállomásokon, Foksány, Jassi (Jászvásár) megemlékezés és emléktábla avatással adóznak az egykori elhurcoltak emlékének. A zarándokút során lehetősége nyílik a résztvevőknek személyesen is átadni az egykori elhurcoltak családját.

Az utazás hálókocsi, fekvőkocsi különvonattal.

Az utazás költsége felpanzízával, szállással, szakmai idegvezetéssel:

Felhívt 20.000 Ft

Díjak: 18.000 Ft

Bővebb információ - Jelentkezés

Kirigó Zoltán

Projekt Koordinátor

Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre

Cím: 7622 Pécs, Nagy Lajos ut. 9.

E-mail: nemetkoer.zarandokut.romania@gmail.com

Tel: Fax: +36-72-213-453

Jelentkezés: 2016.08.31.-ig

nemetkoer.zarandokut.romania@gmail.com

A templomkerti emlékmű

Fokszány - sírkövek neveikkel.

Lágerjázat vagon.

VÁROS
község

Katonai parancsnoka

száma

PARANCSA

1944. december _____

II hadrakelt hadsereg

PARANCS: a német származású munkaképes személyeknek a közvetlen mögöttesterületen végzendő közmunkára való mozgósításáról.

A hadrakelt hadsereg 1944. december 22-i, a közvetlen mögöttesterületen végzendő közmunkák megszervezéséről és elvégzéséről szóló, 0060 számú parancsa értelmében elrendelem az összes német származású munkaképes személyek mozgósítását.

1. Minden német származású munkaképes személy mozgósítandó és jelentkezni tartozik: férfiak 17-től 45, nők 18-tól 30 éves korig.

2. A mozgósítottak gyülekező helye

_____ városban
_____ községben van.

Az összes mozgósítottak 1944. december...-án, ... órakor a gyülekező helyen kötelesek megjelenni.

3. A mozgósítottak vigyenek magukkal: meleg felső ruhát, 2 pár hordható állapotban levő lábbelit, 3 rend lehrneműt, égyeműt és takarót, evődényt és 15 napi élelmet. Az egész össz súlya ne haladja meg a 200 kg.-ot fejenként.

4. A helyi polgári hatóságok kötelesek biztosítani azt, hogy minden egyes mozgósítandó személy a kitűzött időben pontosan megjeljen a gyülekező helyen.

5. Mindazok, akik kivonják magukat a mozgósítás alól, a háborús törvények szerint felelősségre vonatnak — Hadbírószág fog feleltük itélni. Ugyancsak szigorú megtorlásban részesülnek családtagjaik és büntársaik.

a _____ város
_____ község parancsnoka

A vagonban volt látható a parancs

A vagon falán...

